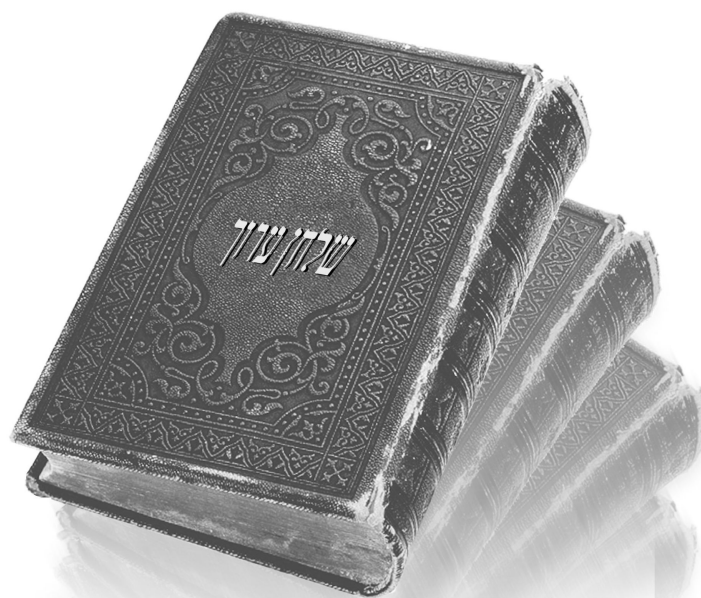

קנין הלכה

2

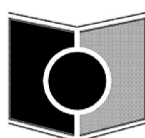
מראי מקומות

מס' 33

חודש שבט תשע"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן צד סעיף ה וסימן צה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש שבט תשע"ו
יו"ד סי' צה

סימן צה

סעיף א

מ"ז ס"ק א

סעיף ב

מ"ז ס"ק ב, ה, ו

ש"ד ס"ק ד

סעיף ג

מ"ז ס"ק ט, י, יב, יג, ס"ק יד עד ד"ה ודע

וכן מד"ה עוד אבאר עד הסוף

סעיף ד

מ"ז ס"ק טו עד ד"ה ולענין

סעיף ה

מ"ז ס"ק טז

סעיף ו

מ"ז ס"ק יז

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן צד

סעיף ה

יש ללמוד בסעיף הזה גם את דברי הט"ז בדף האחרון ואת דברי הש"ך בקונטרס אחרון [נדפסו בסוף השו"ע, ובשו"ע בהוצאות החדשות נדפסו הדברים בתוך ילקוט המפרשים].

מקור הדין של השו"ע בהגהות הסמ"ק המובאת בב"י. והפוסקים נתקשו בדברים אלו וכפי שיבואר להלן.

מה שהביא השו"ע מהסמ"ק שאין להשתמש בקדירה שנתחבו בה כף חולבת וכף בשרית בזו אחר זו לא בשר ולא חלב, הקשו הפוסקים הרי יש בזה היתר של נ"ט בר נ"ט, דמהחלב לכף ומהכף למים הוי נ"ט בר נ"ט¹. [ואכן לענין בדיעבד כתב הרמ"א דאם בישל בקדירה בשר או חלב, אין בזה איסור משום דהוי נ"ט בר נ"ט]. והוסיף הש"ך, דאף לפי המחמירים בנ"ט בר נ"ט בנתבשל [שיטת הריב"ן, שהרמ"א (סי' צה ס"ב) החמיר כמותו לכתחילה], מ"מ חבא יודו להקל כיון שהטעם בלוע בכלי ולא באוכל, וציין הש"ך לדברי הרא"ש [פרק כל שעה] שהיקל בכעין זה מהטעם הנ"ל שהטעם של נ"ט בר נ"ט בלוע בכלי ולא באוכל. עוד הוסיף הש"ך דכיון דאיכא כאן ג' נ"ט, מהחלב לכף ומהכף למאכל ומהמאכל לקדירה, לכן לכו"ע שרי.

(א) כתב הט"ז [ס"ק ו] בשם התורת חמאת, שדין זה של השו"ע הוא רק איסור לכתחילה, והוא נובע מהדינים המובאים ברמ"א [בהמשך סעיף זה], שאם תחב בקדירה חלבית שמתבשל בה מאכל סתמי כף בשרית, ואחד מהם אינו בן יומו, אוסרים את הכלי שאינו בן יומו. וכתב הט"ז דטעם האוסרים [של הכלי שאינו בן יומו] הוא מחמת הדין האחר המובא שם ברמ"א בציור הנ"ל, דנותנים את המאכל הסתמי בכלי שהוא כמין הכלי שהוא בן יומו, והיינו שהחמירו לכתחילה שלא לסמוך בזה על היתר נ"ט בר נ"ט, ומכאן זה אסרו את הכלי שאינו בן יומו, שלא יראה כתרתי דסתרי, [והיינו דהואיל ומקפידים על המאכל לראותו כבשרי או כחלבי, ממילא הכלי שאינו בן יומו ג"כ נחשב כמין המאכל], ומעתה פ' התו"ח דה"נ החמירו בדין של השו"ע גבי התוחב בקדירה סתמית ב' כפות בזו אחר זו, שלא לסמוך לכתחילה על היתר דנ"ט בר נ"ט. ועיין להלן בט"ז [ס"ק ט] שכתב, דכיון שהדין של הרמ"א הוא חומרא בעלמא, א"כ לפי הבנת התו"ח הנ"ל גם דינו של השו"ע הוא חומרא בעלמא.

והש"ך בנקודות הכסף הקשה על ביאור זה של התו"ח והט"ז בדברי השו"ע, דהא הב"י הביא את הדין המובא בשו"ע [בתוחב ב' כפות בזו אחר זו] בשם הסמ"ק, וא"כ אין זו חומרא בעלמא, שהרי הסמ"ק כתב דבריו מן הדין ולא כחומרא בעלמא.

(ב) הדרכי משה [סוס"ק ו] מבאר דהסמ"ק סובר דנ"ט בר נ"ט תוך מעל"ע אסור לכתחילה, כשם שאסרו גמל"פ לכתחילה. וכן כתב הט"ז בדף האחרון, עיי"ש שהביא מדברי הסמ"ק בחלכות הגעלה, שמבואר מדבריו דלכתחילה אין סומכין על היתר דנ"ט בר נ"ט, [ולכן כתב הסמ"ק דלכתחילה אין מנעילין כלי חלבי או בשרי בן יומו, שלא לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה]².

ביאורים והערות

1. ולפי הבנת הש"ך [ס"ק טו] בדברי הגהת הסמ"ק, נמצא שרבינו פרץ עצמו [שהוא בעל הגהות הסמ"ק] הקשה זאת על מורו הרר"י [בעל הסמ"ק], ובכ"י משמע שלא פירש שיש כאן מחלוקת. [והט"ז בדף האחרון פירש, דרבינו פרץ אמנם חלק על הסמ"ק אך רק באופן שהכף הבשרית נתחבה אחרי מעל"ע מהחלבית, אך אם נתחבה בתוך מעל"ע לכף החלבית מודה הר"פ להסמ"ק].

2. והיינו שכאשר מגעיל את הכלי שהוא בן יומו, יוצא הבלוע בו אל המים ואח"כ חוזר ונבלע בו, ונמצא שהכלי הזה הוא בגדר נ"ט בר נ"ט. [אמנם הש"ך (ס"ק טו) הביא מהרא"ש (בפרק כל שעה) שמותר לעשות כן בכלי חמץ ולא חשש לעשיית נ"ט בר נ"ט לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד הביא הט"ז מדברי הב"י [סי' צה] שכתב בדעת הסמ"ק, דבעיקר דין נ"ט בר נ"ט של דגים שעלו בקערה אין לאוכלן לכתחילה בכותח רק אם כבר נתערבו. ומעתה נקט הט"ז דגם הדין המובא בשו"ע בשם הסמ"ק, דאין להשתמש בקדירה זו לחלב או לבשר רק למאכלים סתמיים, נובע מהא דאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה.³ וסובר הט"ז דגם דין זה שאנו אומרים שלא לבשל בקדירה בשר או חלב רק מאכלים סתמיים הוא דין לכתחילה. והש"ך בקונטרס אחרון חולק וסובר דזה חשוב כדיעבד.

שיטת הש"ך

הש"ך עצמו חולק על השו"ע, ותורף דבריו הוא שרבינו פרץ חלק על דינו של הסמ"ק ולא אסר את הקדירה לבשר ולחלב, וטעמו משום דהוי נ"ט בר נ"ט.⁴

ואמנם דייק הש"ך מלשון הר"פ שמודה הוא דאין להשתמש בקדירה לכתחילה לחלב, שהרי כתב שמותר להשתמש בה בשר, ומשמע שאין להשתמש בה חלב, וכן כתב באו"ה [כלל לה דין יא]. ומבאר הש"ך שהר"פ כתב כאן דין נוסף, דמתוך שקדירה זו חדשה היא, ועתידה להאכל לבשר או לחלב, לכן לכתחילה יש לייחדה לבשר ולקובעה בקדירה בשרית הואיל ונבלע בה טעם הבשר אחרי טעם החלב, ויותר נשאר בה טעם האחרון מן הראשון. וכשיטת הש"ך נקטו גם הפר"ח והגר"א [ס"ק טז], וכן פסק החכמ"א [כלל מה ס"ג].

עוד מבאר בש"ך דאף באופן שתחב לקדירה החדשה רק כף אחת, חולבת או בשרית, צריך לקבוע את הקדירה להיותה כמין הכף הזו, והטעם כנ"ל דכיון שצריך הוא לקבוע לקדירה זו איזה מין, יקבענה לכתחילה למין הכף שנתחבה לה [אף שלענין דיעבד אין קדירה זו נחשבת חלבית או בשרית].

העולה לדינא מדברי השו"ע, הט"ז והש"ך:

א. קדירה חדשה שבישל בה מים או ירקות ותחב בה כף בת יומה חלבית או בשרית, ואין שישים בתבשיל נגד הכף, כתבו הט"ז והש"ך דאין להשתמש בקדירה זו לכתחילה אלא כמין הכף הזו, וכבר נתפרש כן בספר או"ה [כלל לה דין יא]. לדעת הט"ז אין זה מן הדין אלא חומרא, [ועיין לעיל מה שהבאנו מהט"ז בדף האחרון], ולדעת הש"ך הרי זה דין לכתחילה.

ב. קדירה חדשה שבישל בה מים או ירקות ותחב בה כף חולבת בת יומה [ואין ס' נגדה], ואח"כ בישל שוב מים או ירקות ותחב בה כף בשרית בת יומה [ואין ס' נגדה] כתב השו"ע שמעתה אין להשתמש בקדירה הזו בשר או חלב

ביאורים והערות

והט"ז הביא מהסמ"ק שחילק בין הגעלת כלי חמץ שהיא לפי שעה, לבין הגעלת כלי בשר או חלב.

3. ולכאורה נמצא שהט"ז בדף האחרון חזר בו ממה שביאר את דברי השו"ע כהתו"ח, [הביאור הראשון הנ"ל של הט"ז שדין השו"ע נובע מהחומרות שברמ"א], ומבאר את דין השו"ע מטעם אחר, מחמת דינו של הסמ"ק. [ואולי כוונת הט"ז היא דנהי דעיקר דינו של השו"ע הוא מהסמ"ק, וטעמו משום דאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה, מ"מ להלכה לא נקטינן הכי, אלא שרינן לכתחילה לאכול את הדגים בכותח, וכמו שכתב הט"ז עצמו (סי' צה ס"ק ד), וכן נקטו הד"מ והפרישה והב"ח שם, ולכן הוצרכו התו"ח והט"ז לכתוב טעם אחר בביאור דין השו"ע הנ"ל. אמנם הט"ז בדף האחרון סתם וכתב דאף לפי מה שנקט בס' צה דמותר לאכול את הדגים בכותח לכתחילה, מ"מ הכא שהוא ע"י בישול יש להחמיר לכתחילה, ולפי"ז האיסור הוא מן הדין ולא רק חומרא בעלמא].

4. והנה הר"פ נקט בלשונו דתחבת הכף הבשרית למים היתה אחרי מעת לעת מתחבת הכף החלבית, והט"ז בדף האחרון דייק מזה שאם תחב את הכף הבשרית בתוך מעל"ע לתחבת הכף החלבית היה בזה איסור, והיינו דהסכים (ר"פ) לדינו של הסמ"ק שאין להשתמש בקדירה לבשר ולחלב, והש"ך בקו"א נדחק לומר שדברי הר"פ אלו אינם בדוקא.

קנין הלכה

מראי מקומות

רק מאכלים סתמיים. [והמ"ז מסכים לדין זה, עכ"פ באופן שתחיבת הכף השרית היתה תוך מעל"ע לתחיבת הכף החולבת], והש"ך חולק וסובר דבאופן זה מותר להשתמש בקדירה כמין הכף האחרונה, כיון שדין זה הוא לכתחילה, ואין לאסור נ"מ בר נ"מ לכתחילה, וכל האיסור הוא משום שבלאו הכי עתיד לקבוע בשר או חלב לקדירה זו. ועיין פמ"ג [שפ"ד ס"ק כא] שכתב, דמצד המנהג ראוי לחוש לדברי המ"ז על השו"ע ולדברי המ"ז ברף האחרון ולאסור בב' כפות.

ג. קדירה בשרית שאינה בת יומה שתחב בה כף חלבית בת יומה ואין ס' נגד הכף, בין להמ"ז ובין להש"ך נשאר הקדירה בשרית, ואין בר נ"מ של הכף פוגם בעיקר שמה של הקדירה שיש בה טעם גמור של בשר אף אם אינו בן יומו, [וה"ה איפכא בקדירה חולבת].⁵

אמנם על דין זה נאמרו חומרות הרמ"א שהקדירה נאסרת ואין להשתמש בה אף למאכלים סתמיים, וגם אין לאכול את המאכל אלא כמין הכף.

ד. קדירה חדשה שתחב בה כף חולבת ואח"כ בישל בה בשר, בשו"ע ובמ"ז לא התפרש הדין, אך לכאורה יאסרו בזה בין לבשר ובין לחלב, דלא עדיף מאשר אם היו תוחבים בה עתה כף בשרית בת יומה. והש"ך כתב דבכה"ג ינהג בקדירה זו כקדירה בשרית.

ה. קדירה בשרית שאינה בת יומה ובישל בה עכשיו חלב, לכו"ע אסור מן הדין לבשל בקדירה זו בשר [מחמת טעם החלב הבלוע בה], וכן אסור לבשל בה חלב [שהרי זו קדירה בשרית, ואף שהוא נטל"פ מ"מ אסור לכתחילה]. ומחמת החומרא שברמ"א נאסרת הקדירה לגמרי, אף למאכלים סתמיים.

ביאור דברי השו"ע

כתב השו"ע "אבל שאר דברים מותר לבשל מאחר שהיתה חדשה שלא בישלו בה מעולם". ונחלקו הש"ך והמ"ז בביאורו: (א) הש"ך מבאר דכוונת השו"ע לומר, שאם הקדירה לא היתה חדשה אלא היתה בשרית או חלבית היה אסור לבשל בה גם שאר דברים, והיינו שבכה"ג מחמירין שהכף הנגרית אוסרת הכל. והש"ך תמה על זה, דהא דעת השו"ע [ס' צה ס"ג] דכלי בשר וחלב שהודחו יחד מותרים, וגם סובר השו"ע [ס' צה ס"ב] דנ"מ בר נ"מ שרי גם בנתבשלו, וא"כ צ"ע למה נאסרה הקדירה.

(ב) המ"ז [ברף האחרון] מפרש שכוונת השו"ע היא, דאם היתה הקדירה בשרית או חלבית לא היתה תחיבת הכף הנגרית אוסרת כלל, דכיון שבלוע בה טעם ראשון של בשר או חלב, אין נ"מ בר נ"מ של הכף מזיקה כלל [אף כשהקדירה אינה בת יומה], ולפי"ז השו"ע בא לאפוקי מהאיסור הכתוב ברישא, שאם לא היתה הקדירה חדשה לא היינו אוסרין לבשר ולחלב, אלא הקדירה היתה נשאר בדינה.

חומרות הרמ"א

קדירת בשר שאינה בת יומה שבישלו בה ירקות ותחבו בה חולבת בת יומה

כתב הרמ"א, שאם בישלו ירקות בקדירת בשר שאינה בת יומה ותחבו בה כף חולבת בת יומה [או איפכא, שהקדירה בת יומה והכף אינה בת יומה] אין בזה איסור מן הדין, [שהרי הכלי שאינו בן יומו אינו אוסר, ונמצא שהפליטה היוצאת מן הכלי שהוא

5. ובמקרה שהקדירה והכף בנות יומן ואין ס' נגד הכף, נחלקו השו"ע והרמ"א [בס"י צה ס"ג] דלהשו"ע יקפיד להשתמש עם הקדירה כמין שהיה לה מקודם ולהרמ"א הכל אסור מדינא, מדין בישול בב"ח.

קנין הלכה

מראי מקומות

- בן יומו נחשבת נ"ט בר נ"ט ונקלשת, דאינה פוגמת טעם נגדי שיאסרנה], אך נהג להחמיר בזה שתי חומרות:
- א. לאכול את המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, והיינו שאם הכף חולבת היא בת יומה, ליתן למאכל דין מאכל חלבי, ויבואר עוד להלן.
- ב. וכן נהגו לאסור את הכלי שאינו בן יומו, ולכן אם הקדירה אינה בת יומה הרי היא אסורה בשימוש, אף לבישול מאכלים סתמיים, וכתב הרמ"א שאין זה אלא חומרא בעלמא אך מן הדין הכל שרי.

ביאור שתי החומרות

(א) בביאור החומרא הראשונה לאכול את המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, עיין ש"ך [ס"ק יח] שכתב דכוונת הרמ"א לאכול את המאכל בכלי חלבי, ולא בכלי בשרי. אך לענין אכילת המאכל עם בשר ה"ז אסור לכתחילה מדינא, שהרי בס"י צה [ס"ב] חשש הרמ"א לכתחילה לאסור בנתבשלו.

ובדברי הש"ך כתבו לדינא גם החוות דעת [חידושים ס"ק מז] והחכמת אדם [כלל מח דין יא].

ועיין ש"ך [ס"ק יח] שכתב דטעם החומרא הוא משום דיש כאן קדירה בשרית וכלי חלבי בתבשיל סתמי, וכל כה"ג אם היו שניהם בני יומם היה בזה איסור מן הדין לדעת הרמ"א [ס"י צה ס"ג], ולכן נהגו להחמיר אף כשאחד מהן אינו בן יומו, שלא יטעו להתיר אף בבן יומו. [ואף שלענין הדחת כלים לא החמיר הרמ"א אם אחד מהן אינו בן יומו, כתב הש"ך דצ"ל דהכא דהוי בבישול (ולא בהדחת כלים) החמירו טפ"י].

עיין ברע"א בשם התפארת למשה שכתב דאין לערות מהתבשיל הזה בעודו רותח לכלי שהוא כמין הכלי בן יומו, אלא ימתין עד שיצטנן ואז יעבירו לאותו כלי. והטעם משום דבכלל המנהג שנהגו לחוש בציור הזה לטעם הפגום שנתערב [שמא יתירו גם כשאינו פגום], א"כ ה"נ הוי כמערה תבשיל סתמי רותח מכלי חלבי בן יומו לכלי בשרי בן יומו, שאסר בזה הרמ"א [ס"י צה ס"ג]. את הכלי התחתון אף בדיעבד, ה"נ מחמת המנהג יש להחמיר לערות עד שיצטנן [או שיטול במצקת סתמית ויתן בכלי האחר].

(ב) החומרא הנוספת שכתב הרמ"א בציור הנ"ל, [שנתבשל תבשיל סתמי בקדירה שאינה בת יומה ותחב בה כף בת יומה, או איפכא שהקדירה בת יומה, והכף אינו ב"י] היא דנהגו לאסור לגמרי את הכלי שאינו בן יומו, [והיינו דטעון חגעלה, ואם הוא כלי חרס אין לו תקנה (פמ"ג מ"ז ס"ק ו)], דאף שמן הדין כלי זה מותר, שהרי הטעם הנכנס אליו מהכלי האחר הוא נ"ט שלישי בשני כלים ואין חוששין לזה כלל מדינא, מ"מ נהגו לאסור את הכלי.

בטעם חומרא זו מצינו כמה ביאורים:

(א) הט"ז [ס"ק ו וכן בס"י צה ס"ק ט] כתב שהוא נובע מהחומרא הראשונה שכתב הרמ"א, דמתוך שהחמיר לנהוג במאכל כמין הכלי שהוא בן יומו ומעריך אותו לתוך כלי זה, לכן אין נכון להתיר את הכלי שאינו בן יומו. ולכאורה כוונתו שהרואה יטעה להשתמש בכלי הזה כמין הכלי שמעריך לתוכו.⁶

ביאורים והערות

6. חשש זה שייך רק לגבי הכלי שאינו בן יומו, משא"כ לגבי הכלי שהוא בן יומו אין סיבה לחוש ולאסור, דהא נוהגין במאכל כמו הכלי הזה שהוא בן יומו.

והנה הש"ך [סוס"ק יא] כתב דכיון שהוא דרך בישול החמירו טפ"י [לאסור הכלי שאינו ב"י], משא"כ לגבי הדחת כלים שלא אסרו הכלי שאינו ב"י אלא הכל מותר, ואין הש"ך כותב בזה טעם לעיקר החומרא שהחמירו על הכלי שאינו ב"י, אלא רק מחלק בין חומרת הרמ"א הכא ובין מה שהיקל הרמ"א בס"י צה [ס"ג].

ועיין בינת אדם סוף אות מז [ס"ה] שכתב דהטעם שאסרו את הכלי שאינו ב"י, הוא משום דחוששין לשיטת הר"ן בכלי בשר וחלב שהודחו

קנין הלכה

מראי מקומות

(ב) החו"ד כתב [סי' צה ס"ק י] ששורש המנהג הוא לאסור כלי שקיבל טעם קלוש של נ"מ בר נ"מ ע"י בישול. [וצ"ל דהא דלא גזרו מנהג זה לגבי הכלי שהוא בן יומו, הוא משום שהטעם של הכלי שאינו ב"י פגום, ולכן לא אסרו את הכלי ב"י].⁷

כתב החכמת אדם [כלל מח ס"א] דכיון שאיסורו של הכלי הזה אינו אלא חומרא בעלמא, לכן אם חזר ותחבו בקדירה אחרת אין הוא אוסר.

עיין ש"ך [סי' צג ס"ק ג] שכתב דמתוך מנהג זה שנהגו לאסור את הכלי שאינו בן יומו [שבלע את הטעם מהכלי בן יומו], ה"ה וכל שכן שיש לאסור אם בישל חלב בקדירה בשרית שאינה בת יומה, או אם תחב כף בשרית שאינה בת יומה לתוך תבשיל חלב, שבציר זה נכנס לכלי שאינו ב"י טעם גמור של החלב. ואף שבשו"ע [סי' צג] מבואר שבציר זה מותר להשתמש בכלי למאכלים סתמיים, ורק בשר או חלב אסור לבשל בו, היינו מדינא, אך מחמת מנהג החומרא של הרמ"א, יש לאסור את הכלי הנ"ל לגמרי.

כתב בספר יד יהודה [פירוש הקצר אות לה] דכיון שכל עיקר חומרת הרמ"א אינו מן הדיון, לכן אם יש צירוף נוסף יש להקל.⁸

חומרת הרמ"א כשנתבשלו מים בקדירה

כתב הש"ך [סי' קיט] דאם בישל מים בקדירה בשרית שאינה בת יומה, ותחב בהם כף חלבית בת יומה [או איפכא] נאסרים המים, כיון שהמים אינם מאכל ואין דנים אותם כדיעבד אלא כלכתחילה, נטל"פ אסור לכתחילה.⁹ הש"ך למד זאת מדברי הרמ"א [סי' צה ס"ב] בדיון קערות בשר וחלב שהודחו ביהר, דאם אחד מהם אינו ב"י אין הכלים נאסרים אך המים אסורים, וכמו כלי שבלע איסור ונעשה נטל"פ דיש בזה איסור לכתחילה.¹⁰ [ועיין ש"ך [סי' צה ס"ק יד] שכתב שהמים אינם אסורים מדינא, דרק בכלי אסור נטל"פ הואיל ובלע בו הטעם ואח"כ נפגם משא"כ במים].

ביאורים והערות

יחד, דחיישינן שמא נתערבו הפליטות שלא ע"י המים. ולכאורה הדברים צ"ב דמ"מ אין זו סיבה לאסור כשאחד הכלים אינו בן יומו, דאז אין פליטתו אוסרת בתוך המים, ואם גזרו בזה אטו בן יומו, א"כ יאסר גם הכלי שהוא בן יומו.

7. ובספר יד יהודה [פירוש הקצר אות לד] כתב, דהטעם הוא משום דגזרינן אינו בן יומו אטו בן יומו, ואם היתה הכף בת יומה היתה נאסרת, כדין כלים שהודחו יחד שהרמ"א אוסרם [סי' צה ס"ג]. ומה שלא גזרו לאסור ממילא גם את הכלי השני ואת המאכל, הוא משום דלא גזרינן אינו בן יומו אטו בן יומו אלא לענין הכלי עצמו, ולא לענין הכלי האחר או המאכל.

8. ועיין בספר בדי השולחן [ציונים אות קנג] שכתב להעיר ע"ז, דבשו"ת בית שלמה [סי' קסז] כתב את חומרת הרמ"א לאסור הכלי שאינו ב"י בציר שהתבשיל הסתמי הוא דבר גוש בכלי שני, ולכאורה לפי הדין יהודה יש להקל בזה, דעיקר איסור דבר גוש בכלי שני שנוי במחלוקת.

9. עיין דרכ"ת [ס"ק פט] שהביא מחלוקת האחרונים אם המים אסורים אף כששני הכלים אינם בני יומם, דבהגהות מהרש"ק התיר את המים, ובספר חמודי דניאל אסר, דסוף סוף אסרינן בזה אטו בן יומו.

10. ועיין פמ"ג [ש"ד ס"ק יט] שהעיר, דבסי' קכב [ס"ו] לגבי מים שנתבשלו בכלי של נכרי שאינו בן יומו חילק הרמ"א [ומקורו בשערי דורא] בין אם נתבשלו כדי לשתות אותם, שבזה מותרים המים דהוי כדיעבד, ובין אם נתבשלו לצורך נתינתם בקמח וללש בהם, דזה הוי כלכתחילה, כיון שאינו בא לשתות את המים כפי שהם, ואילו בנ"ד אסר הש"ך בסתמא בכל גוונא, ומשמע אף בהוחמו לשתיה. וכתב הפמ"ג דצ"ל שבכלי של נכרי שאינו שכיח הקלו טפי, משא"כ בכלי של ישראל דשכיח טפי בזה אסרו בכל גוונא, אף כשחיימם את המים ע"מ לשתותם.

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה ה"ט"ז [ס"י צה ס"ק ט] כתב שלגבי מים לא שייכא חומרת הרמ"א לאסור הכלי שאינו בן יומו, דמתוך שהמים אסורים בשימוש ממילא לא יערו אותם לכלי שהוא כמין הכלי בן יומו, ואין מקום למעות, ולכן גם הכלי שאינו ב"י נשאר בהיתירו, וביאר בזה ה"ט"ז את מש"כ הרמ"א שבכלי שאינו ב"י אין חומרא בהדחת כלים. אמנם מהש"ך [ס"ק יח] משמע שאינו סובר להקל בזה, עיי"ש שהקשה מהרמ"א [ס"י צה] למה לא אסר בהדחת כלים את הכלי שאינו ב"י, ולא תירץ דמים שאני, ומשמע דס"ל שאף שהמים אסורים מ"מ הכלי שאינו ב"י אסור מחמת המנהג. [וכ"כ בסימני תורת חמאת הובא בספר בדי השולחן]. ועיין פמ"ג [מ"ז סוס"ק ט] שהביא את המחלוקת הזו בין ה"ט"ז לש"ך, וסיים שלענין ערב שבת בשעת הדחק יש לסמוך על ה"ט"ז ולהשתמש בכלי שאינו ב"י. [והוסיף דמעתה יוכל להשתמש בו לעולם, דכל שהותר לערב שבת שרי לעולם הואיל ואשתרי אשתרי, דלא מסתבר לחזור ולאסור אחר השבת].

חומרת הרמ"א – כשיש שישים בתבשיל כנגד הכף

כתב הש"ך [ס"ק יז] שדברי הרמ"א שנוהגין להחמיר בנידון קדירה שתחבו בה כף [והקדירה או הכף אינן בני יומן], לא נאמרו באופן שיש שישים בתבשיל כנגד הכף, דכשיש שישים אין איסור אפילו הכף והקדירה בנות יומן. ולפום ריהטא כוונת הש"ך היא דשתי החומרות של הרמ"א אינן נוהגות כשיש שישים, והיינו דהכל מותר, ויכול לאכול את המאכל בין בכף בשרי ובין בכף חלב, רק לא יאכלנו עם חלב [כשהקדירה בשרית], משום שלענין נתבשלו מחמירין לכתחילה [כמבואר ברמ"א ס"י צה ס"ב] והכלים אינם אסורים, וכן כתב הפמ"ג [מ"ז סוס"ק ז ד"ה ודע].¹¹ והחוות דעת [ס"ק י] כתב דנראה שהש"ך מתייחס כאן רק לענין החומרא הראשונה של הרמ"א, והיינו דכשיש שישים יכול לאכול המאכל באיזה כלי שירצה, אך לענין החומרא האחרת [שהכלי שאינו ב"י אסור] אין להקל אם הכף אינה בת יומה, דלגבי הכף אין צד קולא בזה שיש שישים נגדה שהרי אין שישים נגד הקדירה.¹²

עיי"ן ט"ז [ס"ק ח] שהקשה דלפי הטעם הראשון באיסור קערות שהודחו יחד, שהוא משום דחיישינן שהקערות בולעות זו מזו שלא באמצעות המים והו"ל טעם שני באיסורא, א"כ ה"נ יש לאסור את הכף אף כשיש שישים כנגדה, שמא הכף נגעה בקדירה וקיבלה טעם שני באיסור. וכתב ה"ט"ז דצ"ל דסמך כאן הרמ"א על הטעם השני שאמרו בנידון דקערות. והפמ"ג [מ"ז ס"ק ז] העיר, דה"ט"ז גופיה [צה ס"ק ט] לא ברירא ליה מה הטעם העיקרי לאסור כלים שהודחו יחד, וכתב הפמ"ג דצריך לדחוק דאיירי באופן שיועד בודאי שלא נגעה הכף בקדירה.

חומרת התורת חמאת

ה"ט"ז [ס"ק ח] והש"ך [ס"ק יח] מביאים שהתורת חמאת נקט שאין לאכול את המאכל הסתמי [שנתבשל בקדירה בשרית ותחב בה כף חלבית כשאחד מהן אינו בן יומו] לא עם בשר ולא עם חלב, אך לגבי הכלים אין להקפיד, והיינו שיכול לאכול בין בכלי חלבי ובין בכלי בשרי.

ביאורים והערות

11. ומה שכתב הפמ"ג [שם בסוף הדברים] לאסור הכלי שאינו בן יומו משום דלא פלוג, קאי לכאורה על הציור האחר שהביא שם. וע"ע בפמ"ג [ש"ד ס"ק יז] שכתב שלכאורה באופן זה ראוי לאכול את המאכל כמין הקדירה שאינה בת יומה משום דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה, אך במ"ז [ס"ק ז הנ"ל] התיר בכל כלי.

12. לכאורה החו"ד אזיל לשיטתו [ס"י צה ס"ק י שהובאה לעיל], שנקט שטעם האיסור על הכלי שאינו ב"י הוא משום שבלע נ"ט בר נ"ט של טעם משובח של הכלי האחר, ולענין כלים מחמירין לכתחילה בנ"ט בר נ"ט דרך בישול. ולפי טעם זה, אכן אין שום קולא בזה שיש שישים נגד הכף. אך לפי הטעמים האחרים שהובאו לעיל [טעמו של ה"ט"ז שהרואה יטעה, א"נ טעמו של היד יהודה דגזרו אינו ב"י אטו ב"י], כשיש שישים אין מקום לאיסור כלל.

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה לענין מה שהיקל לאוכלו באיזה כלי שירצה אין נוהגין כן, אלא נוהגין כהרמ"א שאוכלין במין הכלי שהוא בן יומו, אך לענין מה שהחמיר התו"ח שלא לאכול את המאכל עם בשר או חלב, חומרא זו לא הובאה ברמ"א [אמנם גם לא התפרש איפכא ברמ"א]. והנה אם הכלי שהוא בן יומו הוא בשרי אין לאכול את המאכל לכתחילה עם חלב משום שבנבטלו מחמירין לכתחילה, וכמו שכתב הש"ך הנ"ל בתחילת הדברים, אך מה שהחמיר התו"ח שלא לאכול עם בשר, חומרא זו לא הובאה ברמ"א. טעמו של התו"ח הוא משום דלכתחילה מחמירין גם בנטל"פ, דכיון שהמאכל קיבל טעם מהכלי החלבי שאינו ב"י, לכן לכתחילה אין לאכול עם בשר.

התו"ח למד את הנהגת החומרא הזו מהא דהחמירו במים שיאסרו כיון שאין כאן הפסד ממש, ולכן נקט דה"נ לגבי המאכל, כיון שאפשר לאכול בלא בשר ובלא חלב יש לנהוג חומרא לכתחילה.¹³

להלכה: החוות דעת [חידושים ס"ק מז] נקט כהתו"ח, [וכ"כ בספר מנחת יעקב]. והחכמ"א [כלל מח דין יא] כתב שהדבר תלוי עד כמה האדם מקפיד עם מה יאכל, דאם מקפיד וחפץ לאכול דוקא עם בשר או חלב, רשאי לאכול עם בשר [אם הכלי שהוא ב"י בשרי], או עם חלב [אם הכלי ב"י הוא חלבי], ואם לא איכפת לו לאכול עם מאכלים סתמיים יעשה כן, דבכה"ג חיישינן לכתחילה גם לנטל"פ, וכדברי התו"ח.

סימן צה

סעיף א

גמ' חולין דף קיא: איתמר דגים שעלו בקערה עד דף קיב. אבל קישות גריר ליה פסקיה ואכיל. תוס' ד"ה והלכתא, ר"ן על הרי"ף דף מ: ד"ה דגים, עד דף מא. ד"ה צנון. תוס' זבחים דף צו. ד"ה ואם.

בסוגיא בחולין [דף קיא:] מבואר ההיתר של ג"ט בר ג"ט, וכתבו תוס' [זבחים דף צו. ד"ה ואם] דהחיתור הוא דמתוך שהטעם נבלע מהבשר לקערה ומהקערה לדגים והרי זה טעם שני, לכן נתבטל הטעם בדגים. ומשמע שהאדם הטועם את הדגים מרגיש בהם טעם בשר, אך מ"מ אין זה אלא טעם קלוש ואין לו חשיבות לאסור.¹⁴

נ"ט בר נ"ט דאיסורא

כתבו תוס' [זבחים דף צו.], והרשב"א [חולין דף קיא.], ושאר ראשונים, דהיתר נ"ט בר נ"ט נאמר רק בהיתורא, כשהטעם עדיין מותר, כגון בטעם בשר עם חלב, וכן בטעם בשר קדשים שנבלע קודם שנעשה נותר, אבל באיסורא לא נאמר היתר זה. ולכן אם

ביאורים והערות

13. תוספת עיון

הש"ך הקשה דדברי התו"ח האלו נסתרים ממה שפסק הרמ"א [סימן צה ס"ב] שאם בישל דגים בכלי בשרי שאינו בן יומו דמותר לאוכלו בחלב לכתחילה, וא"כ ה"נ הכא לא נחוש לטעם היוצא מהכלי שאינו בן יומו. ועיין פמ"ג [ש"ד ס"ק יא] שהביא שבספר מנחת יעקב תירץ קושיא זו של הש"ך, דהתם יש הצטרפות של תרתי לטיבותא, דהוי ג"ט בר ג"ט וגם הוי נטל"פ, אך בנ"ד אין כ"כ קולא של ג"ט בר ג"ט, שהרי אם היתה הכף בת יומה היה הכל אסור לפי הרמ"א [סי' צה ס"ג] בכלי חלבי ובשרי שהודחו יחד, וא"כ עיקר ההיתר משום דהוי נטל"פ, ולכן אסר התו"ח לכתחילה.

14. כן כתב הפר"ח [ס"ק ג], דאף שנרגש טעם בשר בדגים מ"מ שרי. והוכיח כן דאם לא נרגש הטעם פשיטא דשרי, וכן משמע ברשב"א ובר"ן, דיש כאן טעם אלא שאין לו חשיבות, וכן הביא בספר יד יהודה [פי' הארוך ס"ק ה] בשם בעל העיטור, ופשוט להראשונים דנ"ט בר ג"ט דאיסורא אסור. [ודעת היש"ש בפרק כל הבשר סי' כא אינה כן, דסובר דנ"ט בר ג"ט הוא רק כשלא נרגש הטעם].

קנין הלכה

מראי מקומות

בישל בשר נבילה בכלי ואח"כ עלו בכלי דגים ובלעו את טעם הנבילה מהכלי ה"ז אסור, ואפילו אלף טעמים הרי הם אסורים כל זמן שמעם האיסור נרגש.

יסוד האיסור בזה הוא משום שכל עיקר היתר של נ"ט בר נ"ט הוא מתוך שהטעם נקלש ב' פעמים [ע"י הכלי שנבלע בו ואח"כ הדגים שנבלע בהם], לכן אין זה טעם חשוב שיוכל להתחדש בו איסור, ולכן לא יתחדש על טעם זה איסור בשר בחלב או איסור נותר, אבל אין הקלשת הטעם מתירה את מה שנאסר כבר, ולכן טעם נבילה שנבלע בכלי וממנו למאכל עומד באיסורו. 15.

טעם ראשון בהיתר ושני באיסור

בברייתא [דף צו.] מבואר דקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, ואם בישל נאסר החלב בנותן טעם. והקשה הרמב"ן למה נאסר החלב, והרי טעם הבשר הנבלע בו הוא נ"ט בר נ"ט מהבשר לכלי ומהכלי לחלב, וכתבו התוס' [זבחים דף צו.] דאף באופן הנ"ל שנבלע הבשר בכלי בעודו היתר, מ"מ אין בזה היתר דנ"ט בר נ"ט, משום דמיד כאשר נכנס טעם הבשר בחלב חל בו איסור ועדיין לא נקלש פעם שנית, דהקלשת הטעם נעשית ע"י ההיתר שבו הוא נבלע כגון בדגים, וכאן קודם שנקלש הטעם כבר נאסר. 16.

נ"ט בר נ"ט מאוכל לאוכל

עיי' בפמ"ג [מ"ז ס"ק א] שהביא מספר התרומה שדן במקרה ששני הטעמים היו במאכל, כגון שבישל ירקות עם בשר ונבלע בירקות טעם בשר, ואח"כ בישל את הירקות האלו עם דגים או עם ירקות אחרים, ונבלע גם בהם מטעם הבשר הבלוע בירקות, וכתב הסה"ת דשמא בכה"ג אין היתר של נ"ט בר נ"ט. עוד הביא הפמ"ג דבספר שערי דורא העתיק מדברי סה"ת הנ"ל והשמיט

ביאורים והערות

15. והנה אף דהפוסקים נקטו דין זה בפשיטות, דלא נאמר היתר נ"ט בר נ"ט באיסורא, עיי' פמ"ג [סי' צד ש"ד ס"ק כב] שלמד מדברי הגהת הסמ"ק דס"ל דביסודו היה נאמר היתר זה גם באיסורא, אלא שכאשר יוצא טעם הנבילה מהכלי ונבלע בדגים אמרינן חנ"נ, וה"ז כאילו הדגים עצמם אסורים, ולכן הם אסורים היתר אחר שיקבל מהם טעם. וכתב הפמ"ג דנמצא לפי"ז דאיסור נ"ט בר נ"ט דאיסורא אינו מן התורה רק מדרבנן, שהרי כל עיקר דין חנ"נ בשאר איסורין אינו מן התורה אלא מדרבנן, אמנם משמעות שאר הראשונים היא דנ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור מן התורה ואינו תלוי בדין חנ"נ.

16. תוספת עיון

וכדברי תוס' הנ"ל דבעינן שיהא טעם שני בהיתר ורק אז נקלש הטעם כתבו גם שאר הראשונים. [ועיי' ביד יהודה (סעי' ה) שהאריך ביסוד זה, דהקלשת הטעם היא ע"י הכלי או ע"י המאכל שהוא נבלע בו, אך ביציאת הטעם מהכלי אל הדגים עדיין אינו קלוש, ורק בהיותו בלוע בדגים הוא נקלש ומתבטל].

והרמב"ן נקט מכח הקושיא מהברייתא, [דקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב], דמזה מוכח שהטעם השני כשלעצמו עדיין חשוב הוא, ולכן נאסר החלב שבישל בקדירה הבשרית, ורק אין בכוחו להטעים דבר שלישי, ולכן לגבי דגים שעלו בקערה טעם הבשר הבלוע בדגים עדיין חשוב הוא, אך אין בכוחו ליתן טעם בחלב יותר, ולכן מותר לאכול את הדגים בכוחה. והקשה הרמב"ן על דברי עצמו, דאם אכן טעם הבשר שבדגים יש לו חשיבות, א"כ יאסר טעם זה מכח החלב הנבלע בו מהכוחה. ומכח קושיא זו יסד הרמב"ן חידוש בדין בשר בחלב, דלא חל איסור בשר בחלב אלא אם שניהם נתנו טעם זה בזה, הבשר בחלב והחלב בבשר, אבל אם רק אחד מהם נתן טעם בשני אך לא קיבל טעם ממנו, אין בזה איסור בשר בחלב, ולכן בנ"ד של נ"ט בר נ"ט, כיון שטעם הבשר הבלוע בדגים אינו יכול לאסור את החלב, אין הוא נאסר מהחלב הנבלע בו ונותן בו טעם. ועיי' שו"ת רע"א [ח"א סי' רז] שהביא את שיטת הרמב"ן הזו.

ונמצא דנחלקו תוס' והרמב"ן ביסוד ההיתר דנ"ט בר נ"ט, דלפי תוס' הטעם השני הבלוע בדגים הוא טעם קלוש שאינו יכול להיאסר, ולפי הרמב"ן הטעם השני יכול להיאסר, ורק אין בו כח להיבלע בהיתר אחר ולאוסרו. ועיי' בשו"ת רע"א [שם] שהביא דמלשונות הראשונים שכתבו שלא חל איסור נותר על טעם שני, מבואר דס"ל כתוס'. והביא כן גם ממה שכתבו הפוסקים דאם בישל קודם הפסח מאכל בקדירה חמץ היה טעם החמץ הבלוע במאכל נחשב נ"ט בר נ"ט, [אלא שכתבו הרשב"א וסיעתו דחמץ שמו עליו ומיקרי איסורא בלע], שמבואר מזה דס"ל כתוס' שהטעם השני עכ"פ הוא כבר קלוש ולא יכול לחול עליו איסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

תיבא "שמא", והיינו שנקט זאת כאיסור ודאי, וכך נקט הפמ"ג גם בסי' קג [מ"ז ס"ק ו].¹⁷ והסברא בזה היא, דדוקא כשיש בליעה בתוך כלי אמרינן דנקלש הטעם כיון שהבליעה בכלי היא טעם בעלמא, ואין בה ממשות כלל, משא"כ כשנבלע הטעם באוכל נכנס בו הטעם בכמות מרובה. והפת"ש [ס"ק א] הביא משו"ת פני אריה שחלק וסבר שגם באוכלין נאמרת קולא דנ"ט בר נ"ט, ועיי"ש שהביא ראיות לכך מדברי כמה ראשונים.

נ"ט בר נ"ט מאוכל לכלי

הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] דייק מלשון הסה"ת והשערי דורא, דדוקא טעם ראשון בכלי וטעם שני באוכל שרי, הא טעם ראשון באוכל וטעם שני בכלי ה"ז אסור, וכ"כ החו"ד [ס"ק א]. ולכן אם בישל בשר עם ירקות ואח"כ חימם את הירקות בכלי אמרינן דהכלי בלוע מטעם גמור של בשר ולא מטעם קלוש, ולכן אם יבשל אח"כ בכלי זה חלב, יאסר החלב בנותן טעם. ובהגהת אמרי ברוך [לבעל הברוך טעם] על החו"ד [ס"ק ד] כתב, דאין להוכיח מדברי הסה"ת והשערי דורא אלא למקרה שכל הטעמים באוכל, אך אם טעם ראשון באוכל וטעם שני בכלי י"ל דשרי.

ובספר יד יהודה [סי' צד ס"ק יט ד"ה הפ"מ] חולק על הפמ"ג והחו"ד, וסובר דאף באופן זה יש היתר דנ"ט בר נ"ט, ולמד כן מדברי הרמב"ן והר"ן בסוגיא [דף קיא:] גבי שייפא, שהרמב"ן כתב שהשייפא לא היתה איסור בפ"ע אלא היתר שמעורב בו איסור, ואח"כ נבלע בכלי ולכן מיקרי נ"ט בר נ"ט, ומבואר דאפילו טעם הראשון באוכל וטעם שני בכלי מיקרי נ"ט בר נ"ט.¹⁸ עוד הביא היר יהודה מהג"א [פ"ב ע"ז סכ"ד] שהביא בשם רבינו אפרים דשכר אינו חמץ, ולכן החבית שהיה בה שכר חשיבא נ"ט בר נ"ט.¹⁹

ביאורים והערות

17. אמנם עיין רש"י [חולין דף קט: ד"ה הרי] שהביא ד"א דחלב שנמצא בעור הקיבה ונמלח עמה, ואח"כ העמידו בו גבינה שרי משום דהוי נ"ט בר נ"ט דומיא דדגים שעלו בקערה, דהקיבה נותנת טעם בחלב והחלב נותן טעם בגבינה. [ורש"י דוחה דאין כאן נ"ט בר נ"ט דהתירא שהרי מתחילה נאסר החלב מדין בב"ח, משעה שנתנה בו הקיבה טעם]. ומשמע דסברו דיש דין נ"ט בר נ"ט גם מאוכל לאוכל. וע"ע בספר גינת ורדים לבעל הפמ"ג [כלל סז] שדייק דגם הרמב"ן והר"ן סוברים כן, ועיי"ש שהביא דאחרים פירשו דדגים שעלו בקערה היינו שעלו בקערה עם בשר ממש וקיבלו ממנו טעם, דהתיר שמואל לאוכלן בכותח, דבכותח הו"ל טעם שני, [והרמב"ן והר"ן חולקים דטעם שני הוי איסור כמבואר בדין קדירה שבישל בה בשר ואח"כ בישל בה חלב]. ומבואר דגם ב' טעמים באוכל חשיבי נ"ט בר נ"ט, ומ"מ לדינא נקטו הפוסקים בפשיטות להקל בזה.

18. אמנם עיין בהערה הקודמת שהבאנו ממשמעות הרמב"ן והר"ן [דף קיא:] דס"ל דאפילו ב' הטעמים באוכל מיקרי נ"ט בר נ"ט, וא"כ פשיטא שיסבור דטעם ראשון באוכל ושני בכלי הוי נ"ט בר נ"ט, ואין ללמוד מזה לשיטת סה"ת האוסר נ"ט בר נ"ט מאוכל לאוכל.

19. תוספת עיון

נ"ט בר נ"ט בשעת הבישול

כתב רע"א [תשובה בסוף ספר דרוש וחידוש ח"א דף פז:] דנראה דדין נ"ט בר נ"ט נאמר דוקא כאשר הבליעה נעשתה בשתי פעמים חלוקות, בתחילה נבלע הטעם בכלי, ובפעם אחרת נבלע מהכלי לדגים. אך אם הכל נעשה בפעם אחת כגון שנתבשלו דגים או ירקות בכלי ונטף שומן בשר מבחוץ [ואין שישים נגדו], הרי הוא נבלע בכח אחד בכלי ובתבשיל והכל נידון כטעם אחד ואין זה נ"ט בר נ"ט. [והיינו דסובר רע"א, דבכה"ג שהכל הולך בפעם אחת ואין הבליעה נחה בכלי אין היא נקלשת, והרי זה כמו שנפל השומן לתוך המאכל]. גם החו"ד [ס"ק א] כתב כדברי רע"א, [אמנם כתב בזה סברא אחרת, דבשעת הבישול אנו רואים את הכל כמקושר, והמאכל והקדירה חשיבי כחד, ומה שנבלע בקדירה ה"ז כנבלע במאכל].

ובשו"ת בית אפרים [יו"ד סי' לו מובא בפת"ש ס"ק א] חלק על סברא זו וכתב דגם באופן הנ"ל הוי נ"ט בר נ"ט, ולמד כך מדברי כמה ראשונים. עיין תוס' ע"ז [דף עו. ד"ה בת] שהביא בשם רבינו ברוך, שאם חימם מים בקדירה בשרית בת יומה, טעם הבשר היוצא מהקדירה למים וחוזר ונבלע בקדירה חשיב נ"ט בר נ"ט, ואף לסוברים דבנתבשלו אין היתר נ"ט בר נ"ט הכא שאני דאיכא ג' נותני טעם, והרי שני

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

מקור הדין של השו"ע הוא בתשובת הרשב"א המובאת בב"י. ונבאר תחילה את מה שכתב הרשב"א לגבי ביצה, שאם נתבשלה עם בשר אסור לאכלה עם חלב אף אם נתבשלה בקליפתה. וכתב הרשב"א הטעם משום שקליפת הביצה מנוקבת בנקבים דקים, והראיה שאם מבשלים ביצה במים צבועים נצבע גם תוך הביצה.

הרשב"א הביא בתשובה הנ"ל את הגמ' בחולין [דף צו:], שמבואר בה דביצה של עוף טמא שנתבשלה עם ביצים של היתר אינה אוסרת, משום דטבע הביצה שאינה נותנת טעם במים [עכ"פ כשאינה קלופה כמבואר בפוסקים סי' סו ס"ה], אך ביצה שנרקם בה אפרוח דינה כבשר נבילה והיא אוסרת שאר ביצים אף כאשר נתבשלה בקליפתה. וכתב הרשב"א שטעם הבשר יוצא דרך הנקבים הדקים שבקליפת הביצה, וה"ה שאם בישלו ביצה של היתר עם בשר נעשית הביצה בשרית. ונחלקו הפוסקים בביאור דברי הרשב"א, מה בא לאפוקי כאשר כתב שהביצה מנוקבת:

(א) הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] כתב שהרשב"א בא לומר שלא נטעה שקליפת הביצה היא אטומה כשאר כלים, שאז כאשר בישלו אותה עם בשר ה"ז בגדר נ"ט בר נ"ט, שטעם הבשר נבלע תחילה בקליפה ואח"כ נפלט מהקליפה אל תוך הביצה, והוי הביצה כדגים שעלו בקערה, קמ"ל דזה אינו, אלא יש בקליפה נקבים דקים והבלו נכנס דרכם באופן ישיר אל תוך הביצה, והרי זה טעם ראשון של בשר.²⁰

(ב) החו"ד [ס"ק ב] מפרש, שהרשב"א בא לאפוקי שלא נאמר שקליפת הביצה אטומה לגמרי ואינה מוליכה שום טעם [וממילא אין הביצה נעשית בשרית אף אם נתבשלה עם בשר], אלא הקליפה מוליכה את הטעם.²¹

דין נ"ט בר נ"ט בדגים שנתבשלו בקדירה בשרית

הראשונים נחלקו בדין נ"ט בר נ"ט בדגים שנתבשלו:

(א) הרמב"ן [מובא בתוס' דף קיא:] נקט שאין היתר נ"ט בר נ"ט במקרה שהדגים נתבשלו בכלי הבשרי [או החלבי],

ביאורים והערות

הנ"ט האחרונים היו בשעת הבישול ואפ"ה קרו לה תוס' ב' נ"ט. [אמנם עיין חו"ד [ס"ק ב] שהביא לשון כעין זו מתוס' זכחים (דף צו) שכתבו דיש בבישול ג' נ"ט, והחו"ד כתב דתוס' החשיבו זאת קצת כג' נ"ט, והיינו דאין זה ממש ג' נ"ט רק קיל טפי משני נ"ט]. גם בפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] משמע דס"ל כהבית אפרים, עיי"ש שכתב לגבי דברי הרשב"א בביצה [המובאים להלן ס"ב] שאם לא היתה הקליפה נחשבת כמנוקבת היה בישול ביצה עם בשר נחשב כנ"ט בר נ"ט לגבי הביצה, שנבלע מהבשר בקליפה ומהקליפה לביצה, והרי הכל נעשה בשעת הבישול, וחזינן דאפילו בשעת הבישול חשיב לה הפמ"ג כנ"ט בר נ"ט.

והחו"ד מפרש ברשב"א, דאין כוונתו לומר שאם הקליפה לא היתה נחשבת כנוקבת היה בזה דין נ"ט בר נ"ט, אלא דאז היינו נוקטים שהקליפה אטומה לגמרי ואין מעבירה טעם כלל [וכמו כלי זכוכית לדעת ראב"ה דשיעי ולא בלעין], קמ"ל הרשב"א שהביצה מנוקבת ומקבלת טעם מהבשר.

20. אמנם הפמ"ג תמה על מה שלמד זאת הרשב"א מביצת האפרוח שאוסרת שאר מאכלים, דהא ביצת אפרוח היא נבילה ואין בזה היתר דנ"ט בר נ"ט, וא"כ אף את"ל דאין קליפת הביצה מנוקבת ג"כ תאסור ביצת האפרוח. ומכח קושיא זו למד החו"ד את ביאורו המובא להלן.

21. החו"ד לשיטתו מוכרח לפרש ג"כ כהרשב"א, ואינו יכול לפרש כהפמ"ג שהרשב"א בא לאפוקי שאין כאן נ"ט בר נ"ט, שהרי החו"ד נוקט שבשעת הבישול אין היתר נ"ט בר נ"ט וכמו שהבאנו בסעיף א, וא"כ עד כמה שקליפת הביצה אינה אטומה לגמרי אין בזה היתר נ"ט בר נ"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

- דבישול מושך הרבה טעם, 22 ולא גרע מחריפות הצנן שמושכת הרבה טעם [כמבואר ברש"י דף קיב. סוד"ה קישות]. 23
- (ב) תוס' [שם] דייקן ממשמעות לשון רש"י דסובר שאף בבישול יש היתר נ"ט בר נ"ט. וכן דעת הרשב"א [המובא בשו"ע בסעיף זה], וכן הביא הב"י ממשמעות הרמב"ם והר"ן.
- (ג) הרא"ש [סי' ל], הסה"ת והסמ"ק מקילים בבישול ומחמירים בצלי, דבישול יש נ"ט בר נ"ט נוסף מהקדירה למים, ומחמים אל הדגים.

להלכה:

- (א) השו"ע אינו מחלק בזה כלל ומשמע דמיקל אף בנצלו.
- (ב) הרמ"א החמיר לכתחילה אף בנתבשלו, ולענין דיעבד היקל אף בנצלו. [ראה להלן מה נקרא לכתחילה ודיעבד לענין נידון זה].
- (ג) הש"ך [ס"ק ד] הביא את המהרש"ל שפסק לאסור בנצלו אף בדיעבד. והחוות דעת [חידושים ס"ק ה] העתיק את דברי הש"ך בשם הרש"ל שאסר בנצלו אף בדיעבד. 24 אמנם החכמת אדם [כלל מח ס"א] פסק כהרמ"א שבדיעבד שרי אף בנצלו, דכך נקטו גם הפר"ח והמנחת יעקב. 25
- (ד) הפמ"ג [מ"ז ס"ק יא] מבאר שהמים מותרים בשישים עם בשר, ומשמע שנצלו אינו אוסר דיעבד, והמשנ"ב [שעה"צ סי' תמו ס"ק פא] כתב דנצלו שוה לנתבשלו, ואילו החזו"א [או"ח סי' קיט ס"ק יג] כתב דמחמירינן בנצלו משום דהוי טעם ראשון.

אופנים שונים שהפוסקים נתנו להם דין של נתבשלו או נצלו

- א. עיין ט"ז וש"ך שכתבו דאף בלא נתבשלו רק עלו בקערה, מ"מ אם הדגים רותחים וגם הקערה רותחת הוי בנתבשלו.
- ב. עיין בגליון רע"א שנסתפק אם כבוש כמבושל לענין זה. [אמנם כיון שכבוש במים הוא רק בכ"ד שעות א"כ בתוך זמן זה כבר נפגם הבשר הבלוע בקדירה, והו"ל נ"ט בר נ"ט בנמל"פ, ולכן צייר רע"א באופן שתיכף כשפינו את הבשר מהקדירה נתנו בה מים].

ביאורים והערות

22. כתב בספר יד יהודה [פי' הקצר אות יא] דלגבי האופן שנבלע הבשר בכלי אין נ"מ אם נתבשל בו או עלה בו, ובכל גיוני מחמיר הריב"ן אם נתבשלו דגים בכלי הזה.
23. ואף שע"י בישול הוי כמו ג', נ"ט, מהבשר לכלי ומהכלי למים ומהמים לדגים, ותוס' [ע"ז דף עו] כתבו שבג' נ"ט מודה ריב"ן דאין להחמיר, מ"מ בספר או"ח [שהוא מקור דברי הרמ"א] מבואר דס"ל שאין לחלק בין ב' נ"ט לג' נ"ט. והפמ"ג [בש"ד סי' צד ס"ק טו] כתב די"ל דחיישינן שמא הדגים נגעו באופן ישיר ביורה וקיבלו ממנו טעם שלא דרך המים, והו"ל ב' נ"ט.
24. תוספת עיון
- כתב החזו"ד [ס"ק ד], דלא החמיר הרש"ל בנצלו אלא באופן שגם הקדירה עצמה נעשתה מתחילה בשרית ע"י צלי בלי רוטב, או שהיה שיפור שצלו בו בשר, אך בקדירה שנעשתה בשרית ע"י שהתבשל בה בשר, אין להחמיר אף אם אח"כ נצלו בה דגים, דכבר נקלש הטעם בבישול הראשון.
- והיד יהודה נקט שאף אם מתחילה נתבשל בשר בקדירה, אין כאן נ"ט נוסף, וטעמו משום שהבשר נמחה בתוך המים והוא נבלע ישירות בקדירה. [ובספר בדי השולחן (ס"ק כה) הביא שגם בתשובת נפש חיה (סי' לא) וכן בתשובת טוב טעם ודעת (ח"ג סי' קע) החמירו בזה ודלא כהחזו"ד].
25. מסתימת הרמ"א והפוסקים משמע, שהאיסור לכתחילה לאכול מה שנתבשל בכלי בשרי בכוח הוא אף בבשר עוף, וכן צידד הכו"פ.

קנין הלכה

מראי מקומות

- ג. כתב הפת"ש [ס"ק ג] בשם הכנה"ג, וכן כתב החו"ד [סוף ס"ק ד], שאם חתך דגים רותחים בסכין שחתך בה בשר רותח, הוי כנצל [ולא רק כעלו], דדוחקא ורותח מבשל כמבואר בס' צב [ס"ק ב], והפמ"ג [סי' צו מ"ז ס"ק ג] הניח את זה בצ"ע. והביא הפת"ש דהפרי תבואה חלק על הכנה"ג, וכתב דכנה"ג לא מיקרי נתבשלו.
- ד. הפמ"ג כתב [ש"ד ס"ק ד] שאם נתבשלו דגים בכלי, המים נחשבים כנצל, ורק הדגים הם כנתבשלו, ולכן אם נתנו את המים בחלב ה"ז אסור אף דיעבר.
- ה. כתב הפמ"ג [שם] דאם בישל אורז וכיוצ"ב במים עד שנתאדו כל המים ונשאר רק האורז בקדירה, הו"ל מעתה כנצל.

בטעם הא דהיקל הרמ"א בדגים שנתבשלו בקדירה ליתנם לכתחילה בכלי חלב, כתב הט"ז [ס"ק ה] דלענין הנתינה בכלי סומכין על החולקים על הריב"ג, והיינו דסובר הט"ז שהריב"ג עצמו לא היקל אף ליתנם בכלי חלב, [וכן מבואר בדברי המרדכי מסכת ע"ז סי' תתלו, שהריב"ג אסר אף ליתן בכלי חלב], והביאו הפמ"ג [ש"ד ס"ק ד].

ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ה] שכתב דמהרא"ש משמע דאף שאסר כנצל מ"מ כל האיסור הוא רק ליתנו בחלב ממש, ומשמע דבכלי חלבי שרי. והיינו דלא החמיר הריב"ג אלא כשהטעם היוצא ע"י בישול נבלע בממשות של חלב, ולא כנבלע בטעם חלב.²⁶

וכתב הש"ך [ס"ק ה] דכאשר מעביר את התבשיל מהכלי הבשרי שבו נתבשל לתוך כלי חלבי וכפי שהיקל הרמ"א, צריך להזהר שלא לעשות זאת ע"י עירוי, שהרי הרמ"א [ס"ג] פסק שאם עירו מכלי בשרי בן יומו ע"ג כלי חלבי נאסר הכלי החלבי. [ועיין מסקנת הש"ך לענין דיעבר].

דיני לכתחילה ודיעבר שנאמרו בענין נ"ט בר נ"ט

בפוסקים הובאו כמה פעמים חילוקים בדיון נ"ט בר נ"ט, בין לכתחילה ובין בדיעבר, ומהות לכתחילה ודיעבר משתנית בין מקרה למקרה:

- (א) אין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה, כך נקטו הסמ"ק והסמ"ג, ונפסק להלכה בט"ז [ס"ק ד] ובש"ך [ס"ק כ], והכוונה בזה שלכתחילה אין מעלין דגים בקערה בשרית אם כוונתו אח"כ לאוכלן עם חלב.²⁷ אמנם אם כבר העלה את הדגים בקערה מותר מעתה לאוכלן לכתחילה עם חלב, וכלשון הגמ' מותר לאוכלן בכותח.
- (ב) דגים שנתבשלו או נצלו בקדירה בשרית, החמיר בהם הרמ"א לכתחילה שאין לדון אותם כנ"ט בר נ"ט והתיר בדיעבר, והכוונה בזה, שגם אחרי שכבר נתבשלו או נצלו, יש להחמיר ולנהוג בהם כבשריים ולא לאוכלן עם חלב, והקולא בדיעבר היא אם כבר עירבן עם חלב, דרשאי לאוכלן.
- (ג) כתב הרמ"א דדגים שנתבשלו או נצלו בקדירה בשרית מותר לכתחילה ליתנם בכלי חלבי. ונחלקו הפוסקים אם מותר לבשלם לכתחילה ע"מ לאוכלן בכלי חלבי.
- א. הפר"ח [ס"ק ז] והדרישה [ס"ק א] כתבו דמותר לכתחילה, והובאו דבריהם בפמ"ג [מ"ז ס"ק ד].
- ב. אמנם הפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] הביא מדברי הש"ך [פירוש הארוך לטור], דלפי מה שכתב לבאר את דברי רבינו ירוחם [המובאים בב"י בבדק הבית] מבואר ברי"ז שזה אסור, וגם הפמ"ג נטה לאסור. וסיים הפמ"ג [שם] דאפשר דלכבוד שבת וכיוצ"ב אין גוערים במי שמיקל לבשל בכלי בשרי ע"מ ליתנו אח"כ בכלי חלבי.

ביאורים והערות

26. עיין בספר בדי השולחן שכתב, דמלשון הש"ך [פי' הארוך] משמע שמותר גם ליתן את הדגים באוכל סתמי הבלוע מחלב, ורק ליתנו לחלב ממש [או לכותח שמעורב בו חלב] אסור.

27. עיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שכתב, דטעם האיסור הוא משום דהוי כעין מבטל איסור לכתחילה, דמקליש את טעם הבשר כדי שיוכל לאוכלו בחלב.

קנין הלכה

מראי מקומות

(ד) בענין ההיתר לכתחילה לבשל או להעלות דגים בכלי בשרי שאינו בן יומו, כתב הרמ"א שאם הכלי הבשרי לא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאוכלו עם חלב, ומשמע קצת דלכתחילה אין מעלין את הדגים באינו בן יומו ע"מ לאוכלן בחלב, וכן מפורש בספר איסור והיתר, וכן כתב החכמת אדם [כלל מה ס"ב]. אמנם במקרה שאין לו כלי אחר לחמם בו, כתב החכמ"א דנראה להתיר לחמם בכלי הבשרי שאינו בן יומו, כיון שיש כאן צירוף של תרתי לטיבותא, נ"מ בר נ"מ ואינו בן יומו.²⁸

מ"ז ס"ק ג

המ"ז עוסק בנידון הא דאסור לאכול דג שנתבשל עם בשר משום סכנה, כמבואר בס' קמז [ס"ב], ולשון המ"ז סתומה מעט ולכן הבין המנחת יעקב שהמ"ז סובר שגם דג שנתבשל בתוך קדירה בשרית אסור מחמת הסכנה, והמנח"י כתב שהדברים אינם נראים. אמנם עיין פמ"ג שביאר שלא נתכוין המ"ז כלל לאסור דגים שנתבשלו בקדירה בשרית אלא רק דגים שנתבשלו עם בשר, והמ"ז עצמו [סי' קמז ס"ק ב] העתיק מדברי האו"ה דאין לחוש למעם בליעת הכלים.

בדברי הרמ"א בדבר חריף

עיקר דיני דבר חריף יבוארו בע"ה בסימן צו. [שם איירי לגבי חיתוך דבר חריף בסכין, דדוחקא דסכינא בדבר חריף מבליע ומפליט, והכא איירי כשבישלו דבר חריף].

ונבאר כאן בקצרה דהרמ"א כלל בדבריו שתי חומרות בדבר חריף:

- א. בדבר חריף אין היתר נ"מ בר נ"מ, משום שהדבר החריף מושך אליו את הטעם הבלוע בכלי בכל תוקפו ואין הטעם נקלש בו. [זה כלישנא בתרא דרש"י דף קיב. ד"ה קישות].
- ב. בדבר חריף אין קולא של נמל"פ, דאף אם עבר מעל"ע משעה שנבלע הבשר [או החלב], מ"מ החריפות ממתקת את הבלוע וגורמת לכך שישביח את הצנון.

ולענין אכילת צנון שנחתך בסכין חלבית בתוך שש שעות לאכילת בשר, עיין מה שהבאנו לעיל [סי' פט בליקוט תשובות אחרונים אות י], שהפמ"ג [או"ח סי' תצד] אסר, והמהרש"ם שם ביאר בדעת רע"א להקל. והיד יהודה היקל בכלים שאינם בני יומן, וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל. ובספר מבית לוי [יורה דעה] הביא שהגר"ש ואזנר זצ"ל היקל אף כשהסכין בת יומה. עיין פת"ש [ס"ק ד] שהביא בשם כמה אחרונים, שאין להחמיר את חומרת הרמ"א [שבדבר חריף אסור גם נ"מ בר נ"מ] אלא בדבר חריף גמור, אבל בדבר שיש להסתפק בו אם נקרא חריף יש להתיר. טעם הקולא הוא משום שבעיקר דין זה נחלקו ב' לשונות ברש"י [דף קיב. הנ"ל], ולכן כאשר מצטרף לזה ספק נוסף יש להקל. וע"ע בפת"ש שהביא, דדעת הפנים מאירות ורע"א, דחומרא דדבר חריף היא מן התורה, ועי"ש שהביא את השיבת ציון, שכתב דלא שייך בזה כלל לומר דאורייתא או דרבנן "דחך אוכל יטעם" וכיון דחז"ל עמדו בזה על הנסיון וידעו דבדבר חריף משוי ליה לשבת, פשיטא דהוי דאורייתא [ודלא כתשובת כנסת יחזקאל שחומרא זו היא מדרבנן].

ביאורים והערות

28. ויש שביארו בדברי הגר"א [ס"ק י] דס"ל דמותר לכתחילה לבשל באינו בן יומו כדי לאוכלו בחלב, אך לכאורה אינו מוכח, די"ל דהגר"א איירי אחרי שכבר בישל, וקמ"ל דלא אמרינן שמחמת גזירה אינו ב"י אטו בן יומו נחמיר לכתחילה לאוכלו עם בשר, אך לא מפורש שיותר לכתחילה לבשל בכלי שאינו בן יומו.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ג

מקור הדין הוא בתוס' דף קיא: בסוף דבריהם. ונתבארו שם שני טעמים להא דאין מתירים את הכלים מדין נ"ט בר נ"ט, [טעם ראשון של הבשר בכלי וטעם שני במים ועדיין הוא היתר, וכל כה"ג נקלש הטעם ונהיה מותר].

א. כיון שהכלים נוגעים זה בזה, נפלט הטעם מהכלי באופן ישיר אל הכלי השני והרי זה טעם שני באיסור.

ב. עוד כתבו, דטעם הכלי הבשרי וטעם הכלי החלבי נפגשים בתוך המים, וממילא לא אמרינן שהמים מתירים את הטעם, אלא במים עצמם הוי טעם שני באיסורא.

הרא"ש נקט להקל בזה, ולא חשש להא דהטעמים פוגעים זה בזה, דקודם פגיעתם כבר הותרו במים.²⁹ גם הרמב"ן [בחידושו] והרשב"א [תורת הבית בית ג שער ד] הקילו בזה, אמנם הר"ן הסכים לאסור כדעת הסה"ת.

להלכה: נחלקו בזה השו"ע והרמ"א, השו"ע פסק להקל והרמ"א פסק שהכלים אסורים.³⁰

עיי' ש"ך [ס"ק ט] שכתב, דגם להשו"ע אין היתר בהדחת כלים אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אין להדיחם יחד. ולמד כך הש"ך מהשו"ע [או"ח סי' תנב ס"ב] שכתב, דאין להגעיל כלי חלבי עם כלי בשרי אם שניהם בני יומן [ומקורו כב"י בשם סמ"ק]. בטעם הא דאסר השו"ע לכתחילה, כתב הפר"ח [ס"ק יא] והגר"א [או"ח שם סי' תנב] דצ"ל דלכתחילה חשש השו"ע לדעת תוס' וספר התרומה שאסרו בכלים שהורחו יחד.³¹

בשאחד מהכלים אינו בן יומן

כתב הרמ"א דכאשר אחד מהכלים אינו בן יומן הכל מותר. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ט] דמשמע מדבריו דאף בכלי מתכת שאפשר להגעילו א"צ לעשות זאת. והוסיף, דאף שהרמ"א החמיר לכתחילה [סעיף ב] כשיטת הריב"ן בנ"ט בר נ"ט בנתבשל, מ"מ הכא א"צ לחוש כיון שיש כאן נ"ט בר נ"ט בשני כלים ועדיין הוא היתר.

ביאורים והערות

29. הרא"ש אינו מזכיר כלל את הטעם הראשון של תוס' שהכלים נוגעים זה בזה, והוא משום שבספר התרומה [סי' סא] כתב שאין לחוש לנגיעת הכלים זה בזה משום דמ"מ רוב הטעם מתפשט במים ולא בכלי. בפמ"ג [מ"ז ס"ק ט] משמע דיש טעם נוסף לא לחוש לנגיעת הכלים זה בזה, דאם נאמר דאין טעם יוצא מכלי לכלי אלא ע"י המים, ממילא כבר נעשה נ"ט בר נ"ט במים [וכתב דתוס' בטעם הראשון סברו דבציור זה יוצא טעם מכלי לכלי גם לולי המים, מחמת ההבל וחוסם הקדירה].

30. תוספת עיון

לא נתפרש ברמ"א מאיזה טעם אסר, אמנם עיי' בט"ז [סי' צד ס"ק ז] שכתב דהרמ"א [שם סעיף ה] סבר כטעם השני, ולא חשש לטעם הראשון, שהרי כתב הרמ"א שאם תחב כף חולבת לקדירה בשרית ויש שישים נגד הכף הכל מותר, וכתב הט"ז דדין זה מטעים לטעם השני של התוס', שהאיסור בהדחת כלים הוא משום שטעם הבשר וטעם החלב פוגעים זה בזה במים, וכאשר יש שישים נגד הכף הטעם היוצא ממנה בטל. אך לפי הטעם האחר שהכלים נוגעים זה בזה, א"כ נהי שיש שישים בתבשיל שבקדירה נגד הכף, מ"מ אין שישים נגד הטעם הבלוע בקדירה, וטעם זה נכנס באופן ישיר אל הכלי והו"ל טעם שני באיסורא.

וע"ע בש"ך [סי' צד ס"ק ח] שכתב לדינא, שאם תחב כף חלבית לקדירה בשרית שמתבשלים בה ירקות או מים ויש שישים נגד הכף דמ"מ הכף אסורה. ותמה רע"א, דהא כשיש שישים נגד הכף מבואר ברמ"א הנ"ל [סי' צד ס"ה] דהכל מותר. וכתב הפמ"ג [סי' צד מ"ז ס"ק ז ושי"ד ס"ק ח] דהש"ך סובר כטעם הראשון של תוס', אמנם אצלינו [ס"ק יב] העתיק הש"ך רק את הטעם השני.

31. תוספת עיון

קדירה שנשתמש בה אורז

עיי' פמ"ג [סי' צד מ"ז ס"ק ז] שכתב תשובה לשאלה בענין אורז שנבשל בקדירה בשרית בת יומה עד שנבלעו בה המים ונשאר כגוש בתוך הקדירה, ואח"כ תחב בו כף חלבית בת יומה, שגם בזה אסור לפי הרמ"א [כאן], דגם בזה חיישינן שהטעם היוצא מהקדירה אל האורז והטעם היוצא מהכף נפגשים, ואף שהאורז הוא גוש מ"מ דבר שמן מפעפע כולו. [והוסיף, שאף אם לא נבלע בקדירה ובכף דבר

קנין הלכה

מראי מקומות

עיין מ"ז [ס"ק ט] שהקשה על דין זה של הרמ"א שאם אחד הכלים אינו ב"י הכל מותר, מדברי הרמ"א [סי' צד ס"ה] שהחמיר ממנהגא לאסור בכח"ג את הכלי שאינו בן יומו. וראה במה שכתבנו [שם] בתירוצי המ"ז והש"ך בזה.

עיין חכמת אדם [כלל מח סעיף יד] שכתב דאם בישל בשר בקדירה ועבר עליה לילה, ולמחר בישל בה ירקות תוך כדי שעות מבישול הבשר, ותחב כף חולבת, יש להקל ולדון את לינת הלילה כפוגמת, [אף דבעלמא אין מקילין כשיטה זו דסוגי בלינת לילה אלא בעינן כדי שעות ליחשב טעם פגום], דמצרפין את הדיעה דלינת לילה פוגמת לשיטת השו"ע שהיקל בהדחת כלים, וה"ז מותר.

כתב הרמ"א שאם נתבשלו מים בקדירה [ולא שאר תבשילים] נוהגים בהם איסור לכתחילה, אף כאשר אחד מהכלים אינו בן יומו, משום דהמים אינם מאכל חשוב כל כך, ולכן לגביהם מתייחסים כלכתחילה, וכשם שאוסרים גמל"פ לכתחילה כך אוסרים את המים. וכתב הפמ"ג [מ"ז] שמספר או"ה שהוא מקור הדין נראה, שאסר את המים גם אם הוחמו לשתייה ולא רק אם הוחמו ע"מ לינתם בקמח לצורך אפייה, [דכאשר הוחמו ע"מ לאפות בהם יש יותר מקום לדון דהוי כלכתחילה, משא"כ בהוחמו לשתייה]. והפ"ש [ס"ק ה] הביא מספר מנחת יעקב שלא אסר אלא בהוחמו לאפייה.

מקור החילוק בין הוחמו לשתייה לבין הוחמו לאפייה הוא בטור [סי' קכב]. ועיין בסי' צד [ס"ה] שהבאנו את דברי הפמ"ג [מ"ז] שם ס"ק ט] שחילק בין כלי נכרי שבזה הקילו בהוחמו לשתייה כיון שלא שכיח כ"כ, לבין כלי ישראל דאסרינן בכל גווני. וכתב הש"ך [ס"ק יד] שהאיסור של המים הוא רק ממנהגא ולא מדינא, דמדינא שרי לאוכלן עם מין הכלי שהוא בן יומו, והא דלא שרי לאוכלן עם מין הכלי השני, הוא משום דחיישינן לכתחילה לשיטת הריב"ן דנכתבשלו אין היתר נ"מ בר נ"מ, וזה כשיטת הפמ"ג דאין מבשלין לכתחילה בכלי בשרי כדי לאוכלן בכלי חלב, וה"ג נוהגין במים שנתבשלו בכלי בשרית שאינה ב"י איסור לכתחילה דלא לאוכלן עם כלי חלב.

במקרה שדבוק שומן באחד מהכלים מודה השו"ע שהכל אסור. וכתב הש"ך [ס"ק י] ב' סיבות לכך.

א. הטעם היוצא מהכלי האחר נותן טעם לתוך ממשות השומן, ואין כאן טעם שני בחיתור. [וכ"כ החכמת אדם כלל מח ס"ט].³²

ב. השומן של הבשר נוגע בכלי החלב ונבלע בו ואוסרו, וממילא הכל אסור. [והכוונה שהשומן נמחה במים ונוגע באופן ישיר בכלי].

כתב הרמ"א שאם הודחו כלי הבשר וכלי החלב בזה אחר זה הכל שרי. ועיין חו"ד [ס"ק ח] שכתב שלפי השו"ע [סי' צד ס"ה] רק הכלים מותרים, אבל ביורה שבה הודחו אסור מעתה להשתמש בשר או חלב, שהרי כתב השו"ע שם, שאם תחבו בקדירה חדשה כף בשרית ואח"כ כף חלבית ולא היה שישים נגד הכפות, אין להשתמש בקדירה לא בשר ולא חלב רק מאכלים סתמיים. [אמנם הש"ך שם חלק על השו"ע בזה].

ביאורים והערות

שמן, מ"מ אין אנו בקיאים בין כחוש לשמן. וע"ע בחוות דעת [חידושים סי' צד ס"ק כו] שגם הוא כתב שהטעמים אוסרים זה את זה לפי הרמ"א.

והיד יהודה [סי' צד פ' הארוך ס"ק כג] דן על דברי הפמ"ג והחו"ד, דלכאורה כל גרגיר של האורז נידון כחתיכה נפרדת אף אם נתדבק מעט, וממילא אמרינן בזה דאין בלוע כחוש יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב. [ולגבי בלוע באוכלין נקטינן דאנו בקיאים בין כחוש לשמן כמבואר בש"ך [סי' קה ס"ק כג]. ואם נראה לנו שהיה כחוש אין להחמיר שהיה פעפוע מגרגיר לגרגיר]. אמנם היד יהודה עצמו ציין שמדברי המהרש"ל ועוד פוסקים לא נראה שדנו כל גרגיר בנפרד.

32. ולכאורה הביאור בזה הוא שהשומן נותן במים טעם ראשון ממש ואינו בטל בתוכם, וממילא הטעם היוצא מהכלי האחר אוסר את

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הרמ"א שאם הודחו הכלים יחד בכלי שני הכל מותר, וכן הסכים הט"ז [ס"ק יב]. והקשה הפמ"ג [מ"ז ס"ק יב] שהט"ז [סי' קה ס"ק ד] נקט להחמיר בכלי שני מבליעה ולמה היקל כאן, ותירץ, דסובר הט"ז דאין בלי שני עושה פעולה כפולה להפליט מזה ולהבליע בזה.

ואף שהט"ז היקל גם בכלים שדבוק בהם שומן, צ"ל שכוונת הפמ"ג דגם זה נחשב פעולה כפולה לחמם את השומן עד שיפלוט מעם ויבלע בשומן החלב, או בטעם היוצא בשומן החלב.

עירוים רבים מבליעים טעם בכל עובי הכלי

קיי"ל דעירוים מבשל ואוסר רק כדי קליפה, ולכן אם עירה בשר רותח על צלחת, רק כ"ק של הצלחת נעשה בשרי. ולפי"ז היה לכאורה צריך להיות הדין, שסתם צלחות שאין רגילים להשתמש בהם בכלי ראשון רק מערין לתוכן מכ"ר, לא יחשבו כבלועות כולן בבשר רק כדי קליפה. אמנם הט"ז [סוס"ק יב] מביא בשם ספר או"ה שע"י עירוים הרבה בולע הכלי ככולו, וגם הב"ח [סעיף ה] הסכים לחידוש זה של האו"ה. ולכאורה חידוש זה צ"ע, דכיון שאין כח העירוים שולט אלא בקליפת הצלחת, מהיכ"ת נימא דאם יש כמה עירוים ישלש העירוים טפי. והפמ"ג [מ"ז ס"ק יב] כתב, שחידוש זה צ"ע לדינא.³³

עירוים מבלי בשרי על כלי חלבי

כתב הרמ"א שאם עירה מבלי ראשון של בשר על כלי חלבי ה"ז אוסר, והש"ך [לעיל ס"ק ה] האריך לתמוה על דין זה, שהרי לא שייך לומר בזה את הטעמים שמחמתם אסר הרמ"א כלי בשר וכלי חלב שהודחו יחד, דאין כאן פגישה של טעמים היוצאים משני כלים שריונים בכלי ראשון, ולכן כתב הש"ך להקל בזה, והביא שכן כתב בספר משאת בנימין. והט"ז [ס"ק יג] כתב דטעמו של הרמ"א הוא משום שאנו מחשיבים את העירוים כאילו הוא עדיין בכלי הראשון, והדברים צריכים ביאור. והכרתי ופילתי כתב שאין זו אלא חומרא [לראות את הניצוק של העירוים כמחבר את פליטת שני הכלים], וכן כתב החכמת אדם [כלל עא ס"ג].

[וכבר הביא הש"ך הג"ל שהתורת חטאת הביא שהאו"ה היקל בזה, וכתב ע"ז התו"ח שדברי טעם הם אלא שלא נהגו להקל בזה, והסיק התו"ח שבהפסד מרובה או לעת הצורך יש להקל. וברמ"א סתם את הדברים לאיסור].

להלכה: כתב החכמת אדם שם להחמיר בזה, אלא אם הוא במקום הפסד מרובה או לכבוד שבת.

כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק יג] דנראה דאף להרמ"א רק הכלי התחתון נאסר ולא הכלי העליון, [והיינו דלענין התחתון אנו דנים זאת כפגישה של טעם הבשר (המובא ע"י העירוים) עם טעם החלב].

עוד כתב הכו"פ והפמ"ג [שם] שנראה שאם זה היה עירוים שנפסק הקילוח אין להחמיר.

ביאורים והערות

המים, והרי זה כמאכל סתמי שהתבשל עם בשר ויש בו טעם ראשון של בשר, שאין ליתנו בכלי חלבי בן יומו, משום שטעם החלב היוצא מהכלי ונבלע במאכל פוגע בטעם ראשון של בשר ואוסר, וה"נ המים הם כמאכל סתמי שנבלע עם בשר [השומן].

33. תוספת עיון

לפי החומרא של האו"ה נמצא, שכלי שבלע איסור ע"י הרבה עירוים א"א להגעילו ע"י עירוים, דאף דבעלמא אמרינן ככולעו כן פולטו, מ"מ כאן לא סגי בעירוים אחד כדי לפלוט מכל הכלי. והקשה הפמ"ג [סי' סח ש"ד ס"ק כז] דהא בשו"ע [או"ח סי' תנא ס"ו] מבואר דכלי שתשמישו בעירוים אפשר להגעילו בעירוים, והא יתכן שבלע ע"י הרבה עירוים.

ולדינא נקט הפמ"ג [או"ח סי' תנב א"א ס"ק ב] להגעיל כלי כזה ע"י כלי ראשון, אך בדיעבד היקל ע"י עירוים. והחכמת אדם [כלל נט ס"ד] חשש לדברי האו"ה [אף שצייץ שמכל הפוסקים לא משמע כן], אבל היד יהודה [פירוש הארוך ס"ק כה] כתב שאין לחוש לדברי האו"ה, וכן נקט בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' מב].

קנין הלכה

מראי מקומות

עירוי מבלי פתמי על בלי בשר וחלב יחד

הרמ"א התיר בעירה על בלי בשר וחלב יחד אפילו שומן דבוק בהם. והט"ז [ס"ק יג] והש"ך [ס"ק ה] תמהו, דהא עירוי מבשל כ"ק, וכיון שמבשל יש לו גם כח לעשות פעולה כפולה כדנקטינן בס' סח [סעיף י] לענין מליגה. ומצינו כמה ביאורים בדעת הרמ"א.

- א. הש"ך כתב לדון, דסובר הרמ"א דמ"מ אין כח לעירוי לעשות פעולה כפולה, וגם להבליע בכלי.³⁴
- ב. הגר"א [ס"ק כב] כתב שמיד כשפגעו המים בכלי אחד חל בהם דין בלי שני, וממילא אין להם כח להמשיך ולאסור, וכן כתב החכמת אדם [כלל מח ס"ב].³⁵
- ג. מתוך דברי רע"א [הגהותיו על הש"ך ס"ק כ] והחו"ד [ס"ק יא] יש ללמוד ביאור נוסף בשיטת הרמ"א, דכיון דהשו"ע והרמ"א סוברים [סי' צא ס"ד] דאין איסור כדי קליפה חל על דבר לח כיון שא"א לקלפו, ה"נ אין העירוי נאסר מהטעמים של בשר וחלב הנפלטין מהכלים, כיון שאין עירוי נאסר אלא כ"ק ולא שייך קליפה בזה. [ועיין בס' צא במ"ז [ס"ק ז] ובש"ך [ס"ק ח] שחלקו על פסק הרמ"א הנ"ל].³⁶

הש"ך עצמו החמיר כאשר הכלים מלוכלכים, אבל בכלים נקיים כתב דיש להתיר משום דהוי נ"מ בר נ"מ. ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק כ] שהביא שבספר מנחת יעקב תמה על הש"ך, דהא הרמ"א אסר בכלים שהודחו יחד משום שהטעמים נפגשים ונבלעים זה בזה, וא"כ למה לא נאמר דה"נ בעירוי הטעמים נפגשים ונבלעים זה מזה. והביא הפמ"ג דגם הפר"ח והכו"פ הסכימו להחמיר גם בכלים נקיים.

הפמ"ג [שם] העיר על הש"ך שנקט שעירוי אינו עושה פעולה כפולה להפליט ולהבליע, דמ"מ אם עירה כמה פעמים העירוי הראשון מפליט והשני מבליע.

לחלבה: הש"ך הסיק להחמיר בין בכלים נקיים ובין בכלים שדבוק בהם שומן, אך היקל במקום הפסד מרובה, וכך נקט החכמת אדם [כלל מח ס"ב], והוסיף החכמ"א שאף במקום הפסד מרובה ימתין מעל"ע שיפגום הבלוע בכלי. והפמ"ג נקט [ע"פ המנח"י, הפר"ח והכו"פ] להחמיר בכלים שדבוק בהם שומן אף במקום הפסד מרובה, ולענין כלים נקיים נקט להחמיר אלא אם יש הפסד מרובה.

כתב הפמ"ג [סוס"ק כ] דאם יש במי ההדחה שישים כנגד קליפת א' הכלים שרי, שהרי העירוי אינו מפליט מהכלי יותר מכ"ק, וזה מתערב במי ההדחה.

עיין ש"ך [ס"ק יח] שהביא מהתורת חטאת בשם האו"ה דעירוי שפגע בכלי אחד ונזחל ממנו לכלי אחר אינו אוסר בכלי השני אף כ"ק כיון שדינו בכלי שני, וכן נקטו הגר"א [ס"ק כב] והחכמ"א [כלל מח ס"ב]. והפמ"ג [ש"ד ס"ק יח] האריך לתמוה מדברי התה"ד [המובאים ברמ"א סי' צב ס"ז] דקילוח שזב מקדירה רותחת ע"ג כירה צוננת והגיע לקדירה צוננת אוסר אותה, דכיון שהוא מחובר לכלי ראשון נשאר לו דין בלי ראשון ויכול אף לבשל, אף שכבר נזחל ע"ג הכירה. ודן הפמ"ג לחלק בין אם הקילוח זב מקדירה שע"ג האש, שבזה החמיר התה"ד, ובין עם עירו מבלי שאינו על האש, שבזה היקל האו"ה כשנזחל לכלי אחר. אמנם

ביאורים והערות

34. והיינו שאין כח בעירוי לחמם את השומן עד שיפלוט טעם ולהבליע את הטעם הזה בכלי האחר.

35. לכאורה הכוונה דאין לעירוי [שפגע בכלי ופלט ממנו טעם בשר] כח להבליע את הטעם הזה בכלי האחר או בטעם החלב שנפלט ממנו.

36. וכך כתב בספר בדי השולחן.

קנין הלכה

מראי מקומות

הביא הפמ"ג שהתורת חטאת הביא את דינו של התה"ד הנ"ל אף לענין כלי ראשון שאינו על האש. [ועיין הגהת רע"א (לשו"ע או"ח סי' שיה), שהביא את דברי האו"ה הנ"ל לענין איסור בישול בשבת, דשרי לערות על קערה אף אם העירוי נזחל ומגיע לתבלין, משום שמרגע שפגע בקערה כבר חל בו דין כלי שני, וכלי שני אינו מבשל תבלין, ואח"כ ציין רע"א לדברי הפמ"ג שהבאנו כאן].

התערב כלי חלבי בין בלים בשריים

מה שכתב הרמ"א [בשם ספר איסור והיתר כלל לד אות כה] דאם נמצאה קערה חלבית בין כלי בשר לא חיישינן שמא הודחו יחד באופן שנאסרים, [פירוש בכלי ראשון שהיד סולדת בו], מצינו שני טעמים בספר או"ה. (א) יש כאן ס"ס, ספק שמא לא הודחה הקערה יחד עם כלי הבשר אלא באה אח"כ לכאן, וספק שמא לא היתה בת יומה.

(ב) ועוד דלא מחזיקין איסורא ממקום למקום, דלא אמרינן כמו שהקערה החולבת נמצאת עתה עם כלי הבשר, ה"נ היתה עמהם במקום הדחת הכלים, דאין מחזיקין איסור ממקום למקום כמבואר בגמ' [נדה דף ג:]. והמ"ז הביא את הטעם הראשון, וכן כתבו הפר"ח והחכמת אדם, והגר"א העתיק את שני הטעמים. א

סעיף ד

עיין מ"ז [ס"ק טו] ושי"ך [ס"ק כא] שהביאו ראיות נגד פסק השו"ע, אך לא כתבו טעם וסברא לחלוק על הדברים, ובנקודות הכסף [על המ"ז ס"ק טו] כתב שי"ל שרק לגבי מעט שומן הדבוק בכלים כתב השו"ע דמכח האפר הרי זה נמל"פ, משא"כ בבורית שעושיין מחלב ממש אין האפר פוגמו. ועיין חזו"א [סי' כג ס"ק א] שכתב דטעמו של השי"ך הוא, שאין האפר פוגם את המים אלא המים נעכרים מחמת עירוב האפר, ואם יסגן אותם אין הם פגומים.

עיין לעיל [סי' פז ס"ו] בתוספת עיון שהבאנו דשני דינים חלוקים איתנהו:

א. דין נותן טעם לפגם, והיינו שהמאכל אינו פגום עד שאינו ראוי לאכילת אדם אלא האיסור פוגם את טעמו, וזוה אין דין טעם כעיקר אלא בטל ברוב. [וכן אין איסור בבישול בשר בחלב אלא אם הבשר נותן טעם משובח בחלב, ולא אם נותן טעם לפגם בחלב].

א. מטבח שיש בו רק כיור אחד

עיין שו"ת אגרות משה [יו"ד סי' מב] בנידון בית שיש בו כיור אחד ומדיחים בו בחמין כלי בשר אחרי כלי חלב. וכתב שאם יתקינו דף מיוחד לכלי הבשר ודף מיוחד לכלי החלב באופן שבזמן ההדחה לא יגעו הכלים בכיור עצמו, אפשר להקל. ובשו"ת מנחת יצחק [ח"ב סי' ק] הצריך להניח ע"ג הדף כלי מיוחד לכלי חלב וכלי מיוחד לכלי בשר, ושם ידיח את הכלים, וכלי זה יעמוד ע"ג דף ולא ע"ג הכיור, וגם ינקה את הכיור בין הדחת כלי חלב לבין הדחת כלי בשר, וגם יפתח את הנקב שבכיור שלא יתאספו מים מתחת הכלי שמדיחים בו.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. איסור שנפסל מאכילה פקע איסורו, וילפינן לה מנבילה שאינה ראויה לגר. ולשון השו"ע בסעיף זה הוא שמכח האפר ה"ז נותן טעם לפגם, וכ"כ בספר פרי תואר [לבעל האוה"ח חק']. ויש לעיין אם נתכוין בדוקא לדין נטל"פ, או שנתכוין לומר דמכח האפר אין הבשר והחלב ראויים לאכילה כלל.

סביו הנעשה מחלב

בענין הבורית שעושים מחלב ומבשלין אותה עם אפר, עיין ט"ז שמשמעות דברי מהרי"ל בורית נחשבת מאכלות אסורות, וכן דעת הש"ך בנקודות הכסף. ובשו"ת צמח צדק [סי' מז], וכן בשו"ת חכם צבי [הובא בפמ"ג], התירו את הבורית הנעשית מחלב משום דנפסלה לגמרי מאכילה ואינה בגדר נבילה הראויה לגר. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק טו וש"ד סוס"ק כא] דהאמת דבררי הצ"צ שהבורית אכן נפסלה מאכילה ואינה ראויה אף לאכילת כלב.³⁷

הט"ז הקשה מהרמ"א [לעיל סי' פז ס"ו] שאסר את הכלי שחופפין בו את הראש ולא התיר משום דהוי נטל"פ. ובתשובת צ"צ הנ"ל כתב, דאף דהוי נטל"פ מ"מ אין לעשות היתר נטל"פ לכתחילה. ועוד י"ל דדברי הרמ"א אינם אלא חומרא וכמו שנתבאר שם ברמ"א עצמו ובפוסקים.³

סעיף ה

מקור הדין בגמ' [דף קב.] בעא מיניה רב דימי וכו' עד והאי ליתא לאיסורא בעיניה.

הראשונים נחלקו בטעם האיסור להניח כלי שבו מלח ליד כלי שיש בו כותח:

(א) רש"י פירש שהחשש הוא שמא יפול מן הכותח אל המלח ולא ידע ויתן את המלח בקדירת בשר, והא דמותר ליתן ליד חומץ משום שהחומץ הוא לח וצלול ואם יפול מהכותח לתוכו ימחה בו ויתבטל, [ואם לא יהא בו שיעור ביטול יהא ניכר צבע הכותח בחומץ].

(ב) הרמב"ם [פ"ט ממאכ"א הכ"ה] כתב שדרך המלח לשאוב מהכותח, ונמצא מבשל בשר במלח זה שיש בו טעם חלב, אך חומץ מותר ליתן בצד כותח כיון שאין החומץ שואב ממנו. ועיין פמ"ג [במ"ז ס"ק מז] שפירש ברמב"ם, שהמלח שואב את הכותח דרך הדפנות, וכתב שלפי"ז אף אם הכלים מכוסים ה"ז אסור. ולפי"ז הרמ"א שהתיר בכלים מכוסים לא אויל בשיטת הרמב"ם.

ביאורים והערות

37. תוספת עיון

ועיין ביאור הלכה [סי' שכו סעיף י] שכתב, דהגר"א אסר לרחוץ בבורית העשויה מחלב משום דסיכה כשתיה, וה"ז [מדרבנן] כאוכל מאכלות אסורות, והבה"ל כתב שמנהג העולם לרחוץ בבורית כזו, וסיים דאם מצוי להשיג בורית שלא נעשתה מחלב נכון לחוש להמחמירים, ולא הביא כלל הבה"ל את הנידון אם הבורית נפסלה מאכילה. [והגר"א ציין דבריו על לשון הרמ"א שרוחצין בחלב ולא על לשונו או בבורית, ואולי החלב שרחצו בו לא היה פגום].

ב. לפגום ע"י חומצות

כתב החזו"א [יו"ד סי' כג ס"ק א-ב] דיש בזמנינו מיני חמציים [חומצות] שמנקים בהן הקדירות, והמים שמעורבים בהם חומצות אלו בודאי נפסלים משתיית בני אדם, והדין נותן שאפשר להגעיל כלים בני יומן במים אלו המעורבים בחומצות. והוסיף החזו"א, דלענין כלי חרס, כלים שאין הגעלה מועילה להם, ה"נ לא מועיל ליתן לתוכן דברים מרים, דאין לנו הוראה לידע מתי נפסל הבלוע בדופן הכלי.

קנין הלכה

מראי מקומות

להלכה: הפמ"ג הביא מהפרי תואר לחוש לשתי השיטות ולכן לא התיר אלא כשהכלים מכוסים, [שאו לא קיים החשש שמא יפול לתוכו מהכותח], ורחוקים זה מזה, [שאו לא קיים החשש שהמלח ישאב]. והנה הפרי תואר כתב, דמותר ליתן מלח ליד כותח לפי שעה ע"מ ליטלו מיד, דבזמן קצר לא חיישינן שמא יפול לתוכו, אך היד יהודה הביא בשם האו"ז [ס' תסח] לאסור אפילו לזמן קצר.

סעיף ו

מקור הדין הוא בתוס' חולין [דף קיב.], והטעם משום שלגבי בשר וחלב נזהרים יפה שלא יפול מזה לזה, משא"כ מחלב למלח. והג"א החמיר לכתחילה אך במכוסה שרי במבואר בדברי הג"א.

סעיף ז

מקור הדין בתוס' [דף קיג.] ד"ה טהור.

עיין ש"ך שכתב, שטעם הדין הוא משום שאין כח למלח להפליט טעם מכלי. ומה שכתב הש"ך דאינו משום נ"ט בר נ"ט משום דהמלח חריף, עיין הגהת דגו"מ [תנינא] שהביא מהש"ך [ס' סט ס"ק פג] בשם הגהת שערי דורא דמשמע שמלח אינו חריף, ועוד ציין לדברי הש"ך והט"ז שם. וכתב הב"י [ס' קה ד"ה ולא שייד] דאף לכתחילה מותר ליתן מלח לקערה בשרית ע"מ ליתנו אח"כ לחלב. ועיין רמ"א [ס' קה סי"ג] וש"ך [ס"ק מד] שכתבו דאם המלח לח קצת חיישינן שמא פולט הוא טעם מהקערה ואסור.

שאלות לחזרה

על החומר הנלמד בחודש שבט תשע"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צד סעיף ה וסימן צה

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקודה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן צד סעיף ה

- א. קדירה חדשה שבישלו בה מים ותחבו בה כף חלבי, ושוב בישלו בה מים ותחבו בה כף בשרי, ושתי הכפות היו בני יומם ולא היה בשום פעם ששים נגד הכף, האם מותר להשתמש עם הקדירה לבשר או לחלב או לשאר דברים, ומה הטעם?
- ב. (1) האם הדין הנ"ל של ה"ר פרץ הוא דוקא כשתחבת הכף השני היה אחר מעת לעת מתחבת הכף הראשון, או אפי' קודם מעת לעת? (2) ומנין ההוכחות לכך?
- ג. לדעת הש"ך - האם מתירים לבשל בשר בקדירה זו מיד לאחר תחבת הכף הראשונה החלבית או רק לאחר תחבת הכף השנייה הבשרית? ומה הטעם?
- ד. לאלו האוסרים לבשל בקדירה זו בשר או חלב, מה הדין בדיעבד כאשר עבר ובישל בה בשר או חלב, האם המאכל מותר, ומה הטעם?
- ה. קדירה של חלב שנשתמש בה חלב בעין, ואחר מעת לעת נשתמש בה בשר; (1) מה דין הבשר? (2) ומה דין הקדירה?
- ו. קדירה שבישלו בה ירקות או מים, ותחבו בה כף, מה דין המאכל, המים והכלים, ואיך המנהג בזה להחמיר או להקל; (1) כשהקדירה והכף אינם בני יומם? (2) כשאחד מהם אינו בן יומו? (3) כששניהם בני יומם ויש במאכל ששים נגד הכף?
- ז. מה הטעם שקדירה של בשר שאינה בת יומא שבישל בה חלב - אסור לבשל בה אח"כ לא בשר ולא חלב. שתי כפות אחד של חלב ואחד של בשר שנתחבו בקדירה - אסור לבשל בה אח"כ לא בשר ולא חלב. ואילו קדירה שאינה בת יומא שתחבו בה כף בן יומו - מותר אח"כ לבשל בה?

סימן צה סעיף א-ב

- ח. באר שיטות הראשונים שהובאו בטור ובב"י וטעמיהם האם מותר לאכול עם חלב דגים שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר; (1) כשנשאר משהו שומן דבוק בקדירה? (2) כשהיתה רחוצה יפה? (3) בסתמא?
- ט. (1) איך פסקו השו"ע והרמ"א בדין זה לכתחילה? (2) ובדיעבד מה דין הדגים שנתבשלו ונצלו, ומה דין הרוטב?
- י. דגים שעלו בקערה של בשר, האם מותר לאוכלן עם חלב; (1) כשהדגים רותחים והקדירה צוננת או איפכא? (2) כששניהם חמין - ויש שם רוטב או אין שם רוטב?
- יא. דגים שנתבשלו עם בשר ביחד; (1) האם מותר לאוכלן עם חלב? (2) האם מותר לאכול הדגים בעצמן?
- יב. דגים שנתבשלו בקדירה של בשר, האם מותר לאכול אותם?
- יג. האם מותר לכתחילה להעלות מאכל פרוה בכלי של בשר כדי לאוכלם אח"כ עם חלב?
- יד. האם מותר לכתחילה לבשל מאכל פרוה בכלי של בשר כדי לאוכלם אח"כ עם חלב?
- טו. תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר האם מותר לכתחילה ליתן או לערוטן בקערה של חלב, ומה הטעם?
- טז. תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר ועירה אותו לתוך קערה של חלב, האם בדיעבד מותר, ומה הטעם?

- יז. תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר שאינו בן יומו, האם מותר לכתחילה לאכול עם חלב?
 יח. דבר חריף שנתבשל בקדירה של בשר שאינו בן יומו, או תבלין שנדוך במדוך של בשר, ובישלוהו אח"כ בחלב;
 (1) האם צריך ששים?
 (2) נגד מה צריך ששים, נגד כולו או נגד הבלוע - כשידוע כמה הבלוע וכשאינו ידוע?
 (3) והאם מועיל ששים או כיון דלטעמא עבידי לא בטיל?
 יט. (1) האם אמרינן נ"ט בר נ"ט גם באוכל או רק בכלי?
 כ. תבשיל של רוטב או של שעורים שניתן לתוכו חמאה כמו אחד מארבעים מהתבשיל והגיסו אותו בכף, ואח"כ נתחב הכף לקדירה של בשר שאין בה ששים נגד החמאה;
 (1) מאיזה טעם יש לאסור הכף?
 (2) והאם נאסרה הכף?
 (3) ומה דין הקדירה של בשר?

סעיף ג

- כא. (1) האם מותר לכתחילה להדיח קערות של בשר ביורה חלבית במים חמים שהיד סולדת בהן כששניהם בני יומם?
 (2) ומה הדין בדיעבד כשהודחו ושניהם בני יומם והיה שומן דבוק בהם?
 (3) ומה הדין כשאומר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בהם?
 (4) ומאי שנא מדגים שעלו בקערה?
 כב. מה הדין כשאין המים חמים כ"כ, שאין היד סולדת בהן, כשאינה על האש או כשהיא על האש?
 כג. הדיח קערה של בשר ביורה חלבית ואחד מהם אינו בן יומו;
 (1) מה דין הכלים?
 (2) מה דין המים?
 (3) ומה הטעם?
 כד. הדיח צלחות או סכו"ם בשרי ביורה חלבית;
 (1) האם אמרינן דמה שתשמישו בכלי צונן אינו אוסר?
 (2) ומה הטעם?
 (3) האם בסתמא חוששין שמא נשתמש בכלי ראשון?
 (4) ומה הדין אם אומר ברי לי שלא נשתמש בכלי ראשון?
 כה. האם תנור מתקנח יפה או לא, ומה הנפק"מ בין תנור לקערה?
 כו. (1) בישל מים בקדירה חלבית בת יומה, ותחב בו כף של בשר בן יומו - ואין שם ששים, מה הדין?
 (2) ומה הדין אם בישל מים בקדירה חלבית שאינה בת יומה, ותחב בו כף של בשר בן יומו - ואין שם ששים?
 כז. (1) מה הדין כשהדיח כלי בשר וכלי חלב ביחד בכלי ראשון? ומה הטעם?
 (2) ומה הדין כשהדיח כלי בשר וכלי חלב בזה אחר זה בכלי ראשון? ומה הטעם?
 כח. (1) הדיח כלי בשר וכלי חלב ביחד או זה אחר זה בכלי שני, מה דינם, כשהכלים נקיים וכשהם מלוכלכים?
 (2) והאם צריך המורה לשאול אם הכלי היה נקי או מלוכלך?
 כט. אם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי חלב, והכלי חלב היה בן יומו או אינו בן יומו - האם נאסר הכלי חלב, ומה הטעם?
 ל. אם עירה מים רותחים שאין של בשר ולא של חלב, על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ושומן דבוק בהם, האם העירו מבשל ככלי ראשון והכלים נאסרים או לא?
 לא. המוצא קערה חלבית בין הכלים הבשריים, האם צריך לחשוש שמא הודחו ביחד באופן שנאסר, ומה הטעם?

סעיף ד

- לב. אם הכניסו אפר במים חמים שביורה לפני שהניחו בתוכה הקדירות, כתב השו"ע דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם ומותר;
 (1) איך פסקו הט"ז והש"ך בדין זה?
 (2) הבא כמה הוכחות שאפר אינו נותן טעם לפגם?
 (3) האם כוונת המחבר שהאפר פוגם האיסור או שהוא רק מקליש הטעם שלא יהיה אח"כ בשר בחלב?

סעיף ה-1

- לג. האם מותר להניח כלי שיש בו דבר חלבי על יד כלי שיש בו מלח או חומץ - כשהם מגולים או מכוסים, ומה הטעם?
- לד. 1) האם מותר להניח בתיבה אחת כד בשר על יד כד חלב, לכתחילה ובדיעבד?
2) ומאי שנא מלהניח כותח על יד מלח?

סעיף ז

- לה. 1) האם מותר להכניס מלח שמונח בקערה של בשר לתוך חלב, ומה הטעם?
2) והאם יש מקום להחמיר בזה?

שאלות הנוגעות למעשה

בחומר הנלמד בחודש שבט תשע"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צד סעיף ה וסימן צה

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקודה"כ רעק"א ופתחי תשובה

א. בישראל ביצים קלופות, או לא קלופות, בקדרה חלבית בת יומה.

1. האם מותר לערב אותם בכבד קצוץ וכדו'.
 2. מה הדין אם כבר עירב אותם בכבד.
 3. האם יש חילוק בין בישראל לכתחילה את הביצים כדי לערבן בכבד, לבין נשארו לו כמה ביצים ועירבם.
 4. האם יש חילוק בין ברור לו שבשעה שהביצים התבשלו בקדרה החלבית הם נגעו בקדרה עצמה, לבין מסתפק בכך, לבין להיפך, שברור הביצים לא נגעו בזמן הבישול בקדרה עצמה.
 5. וכן עוגה שנאפתה בתנור שלפני כן אפו בו עוף, והכניסו אח"כ לתוכה מילוי חלבי.
 6. וכן אם אפו לשבת חלות, או קוגל תפוז"א, בתנור שלפני כן אפו בו עוגה חלבית, האם מותר לאכלם עם בשר.
 7. אם כל צורת האכילה של הקוגל הוא רק ביחד עם בשר, או מי שאינו אוכל כבד אלא כשמערבו עם ביצים, האם אחרי שכבר נאפה הקוגל או התבשלו הביצים מותר לו לערבם עם בשר.
- ס"א-ב, משכ"ז סק"ד, וסק"ז, ס"ך סק"ג, ספ"ד סק"ב, וסימן ל"ד סק"ח, וסקט"ו, וסימן ל"ז סק"ב, יד יהודה ארוך סק"ט, חכמ"א כלל מ"ח ב.

א. לדעת המחבר מותר לכתחילה ולדעת הרמ"א מותר רק בדיעבד. ולדעת המחבר לכתחילה בש"ך סק"ג שאסור [דלא כמש"כ בבדק הבית]. וכשבשילם ע"ד לערבם במין ההפכי, לדעת הפמ"ג מוגדר כפעולת ביטול איסור לכתחילה, וביותר אפילו לדעת המחבר שסובר שאחרי שכבר נבלע במאכל טעם שני, ולכ"ע נאסר. וכן לדעת הרמ"א אם עירבו במזיד. אבל לדעת הפר"ח זה רק הרחקה בעלמא ולכתחילה בלבד - ומבואר בשפ"ד [סימן צ"ד סק"ח] שגם בנגע בכלי נחשב לנ"ט בר נ"ט, וכשלא נגע כתב בשפ"ד [סק"ב] שאפשר שקיל טפי. - ובדבר שהרגילות מבואר בשפ"ד צ"ז סק"ב. נחשב שעושה ע"ד כן. - וגדר בדיעבד ברמ"א אם כבר עירבו אותו במין ההפכי, ויל"ע כשאין לו שימוש אחר.

ב. טיגנו חביתה במחבת בשרית בת יומה, ועירבו אותה עם גבינה.

1. מה דינה.

2. וכן תפוא"א, או אורז, שהתבשלו במים בקדרה בשרית בת יומה, ונשארו מים עד סיום הבישול, - או שנגמרו המים לפני סיום הבישול, ועירבו אותם, - או שעירבו את הירקות, - עם חמאה או גבינה, האם מותרים באכילה.

3. וכן מים שהתחממו בקדרה בשרית והכינו מהם מטרנה חלבית, או קפה עם חלב, או עירבו אותם בבצק לעוגה חלבית, האם מותר לו לשתות או לאכול אותם.

4. וכן עוגה פרווה רותחת, שחתכו אותה בסכין בשרי רותח, והכניסו בה מילוי חלבי, האם מותרת באכילה, או שעירבו בחלבי ירקות רותחים שנטחנו במטחנה בשרית.

[ס"ב. משב"ז סק"א, ט"ך סק"ד, פ"ת סק"ב. חו"ד זילאוריס סק"ד, יד יהודה ארוך סק"ט, חכמ"א מ"ח א', טעה"ל תמ"ז סקפ"א, חזו"א או"ח סימן קי"ט סק"ג, חכמ"א מ"ח א']

ב. הש"ך מחמיר בנצלו. ומבואר בפ"ת סק"ב שגם נגמר המים וכן המים עצמם, ולדעת החו"ד אסור רק באופן שגם הבליעה הראשונה נעשתה ללא מים.

ובמשב"ז סק"א מבואר שהמיתרין נצלו זה גם בבליעות הראשונות היו של המאכל עצמו. והפמ"ג [משב"ז סימן צ"ו סק"ו] מסתפק האם לדוחקא יש מעלת נצלו.

ג. דוד מים של שבת שעומד על הפלטה, וגלש תחתיו מהטשולנט או המרק הבשריים.

1. האם מותר להעמיד בו לשבת שאחריו מים כדי להכין בהם קפה עם חלב או מטרנה חלבית.

2. וכן האם מותר לטגן חביתיות במחבת בשרית שאינה בת יומה, כשרוצה למלאות אותן במילוי חלבי.

3. האם מותר להמיס שוקולד פרווה בקדרה בשרית שאינה בת יומה, כדי למרוח על עוגה חלבית.

4. וכן כד חשמלי שהפשירו מעליו קוגל בשרי, וכבר עבר מאז מעת לעת, האם מותר לחמם בו מים למטרנה או קפה חלביים.

[ס"ב, ט"ז סק"ד, חכמ"א כלל מ"ח דין ב', זינת אלס מ"ב, חידושי הפלאה, מ"ב סימן תמ"ז סקנ"ח, טעה"ל סס, זילאור הגר"א סק"י]

ג. נתבשל בכלי אינו ב" מותר לכתחילה לערבו אבל לבשלו ע"ד כן, בחכמ"א מבואר [מ"ח ס"ב] שאסור, וכן בפמ"ג הביאו המ"ב סימן תמ"ז סקנ"ח ושעה"צ. יתירא מכך מסתפק בהפלאה האם מותר להעלות מאכל בכלי שאינו ב" ע"ד להעבירו אח"כ לכלי של מין ההפכי שהוא ב", אבל מדברי הביאור הגר"א [סק"י] יש אומרים שמוכח שמותר. ומ"מ לענין דוד של מים של שבת שגלש תחתיו מהטשולנט, מצרף הבינת אדם להיתר

ד. קדרה שבישלו בה בשר, ואח"כ בישלו בה תפוחי אדמה.

1. מסתפק האם הדיחו את הקדרה אחרי שבישלו בה את הבשר, מה דין התפוא"א.

2. וכן מי שטיגן חביתיה במחבת חלבי שלא הדיחו אותה, ועירבה עם בשר, מה דינה.

3. מה הדין אם ברור לו שהיה בחביתה ס' כנגד שיירי החמאה הדבוקים במחבת.

4. אם עירב מקצת מהתפוחי אדמה בחמאה, נשאר לו קצת מהתפוא"א שלא עירב, ויש בהם טעם בשר, מה דין התפוא"א שכבר מעורבים בחמאה.

[ט"ך סק"א, טפ"ד סס, כנפי יונה, פר"ח סק"ג, בית אפרים סקל"ז].

בפר"ח מבואר שגם אם טעמו ונרגש טעמו, מותר לאכול במין ההפכי, אבל בכנפי יונה כתב שאסור.

ומבואר בש"ך [סק"א] שלא חיישינן שהיה מלוכלך, ואפי' אם היה מלוכלך, מ"מ סתם כלי יש במאכל שמתבשל בו ס' כנגד הלכלוך שעל גביו, ואינו נחשב לספק. [כ"כ הפמ"ג דלא כהפר"ח]. ואם התפוא"א התבשלו עם מים גם המים מצטרפים לס' כנגד הלכלוך.

ה. חלות שמיד אחרי האפיה בעודן רותחות העבירן לתוך תבנית חלבית צוננת.

1. האם יכול לאכלן עם בשר.
 2. אם לקח קוגל פרווה צונן, והכניסו לתוך תבנית שהיתה רותחת מאפיה של עוגה חלבית קודמת, האם יכול לאכלו עם בשר.
 3. מה הדין בהג'ל אם גם הקוגל וגם התבנית היו רותחים.
 4. האם מותר לכתחילה להכניס את הקוגל לתוך התבנית החלבית כשיודע שעתידי לאכלו עם בשר.
 5. האם מותר לכתחילה להוציא את הקוגל מהתנור עם מרדה בשרית, על דעת להכניסו אח"כ לתוך תבנית חלבית.
 6. וכן מי שעושה שמחה וכדו' וחסרים לו כלים, האם יכול לבשל תפוחי אדמה חלקם בקדרה חלבית וחלקם בבשרית, ולערבם אח"כ כשעדיין רותחים.
 7. וכן האם מותר להכניס מים רותחים לטרמוס בשרי, כדי שיוכל אח"כ להשתמש בו לקפה או מטרנה חלבית.
- ורמ"א ס"ב, ט"ז סק"ד, משב"ז ס"ס וסק"ה, ט"ד סק"ו, יד יהודה ארוך סק"ט, חידושי הפלאה, רע"א בהשקטות שהובאו בשו"ע אורח חיים, חמודי לניאל זכ"ח ל"ז.
- ה. גדר עלו, מבואר בט"ז וש"ך כשרק אחד מהם חם. - ולהעלות בכלי אחד ע"ד לערבו במין השני ביד יהודה כתב שאסור. - אבל תערובת של טעמים הפכיים בלבד מבואר ברע"א שמותר. וכן מבואר לכאורה ברמ"א [בס"ג] אבל בפמ"ג [משב"ז סק"ד-ה] מסתפק האם מותר לכתחילה לבשל בכלי של מין אחד ע"ד להעלותו אח"כ בכלי של מין ההפכי.

ו. מרק ירקות או תפוא וכדו' שהתבשלו בקדרה בשרית.

1. האם מותר לאוכלם בצלחת חלבית.
 2. האם מותר לכתחילה לטגן חביתה במחבת בשרי כשבדעתו לאכלה בצלחת חלבית.
 3. כשחסרים לו כלים לבישול, כגון בערב שבת, או בהכנת שמחה, או כשהוא בדרך, האם מותר לו לכתחילה לבשל חלק מהמאכלים בקדרה חלבית על דעת לאכלם אח"כ בצלחת בשרית - וכיצד יעביר את המרק מהקדרה הבשרית לצלחת החלבית.
 4. אם שפך את המרק בעודו רותח מהקדרה הבשרית לתוך הצלחת החלבית, מה דין הצלחת החלבית, המרק, והסיר הבשרי שממנו עירה את המרק, כששתיהם ב", או כשאחד מהם לא היה ב".
 5. אם עירה את המרק שהתבשל בכלי חלבי, לתוך צלחת שהיה בה בשר רותח, מה דין המאכל.
- [ס"ב-ג, ט"ז סק"ג, ט"ד סק"ה, משב"ז סק"ד-ה, וסק"ג, חכמ"א מ"ח ס"א, וי"ג, חמודי לניאל זכ"ח ב' וד', יד יהודה ארוך סק"ח, יד אפרים]

- ו. לדעת הרמ"א מותר לאכלו בכלי של המין ההפכי, ובמשב"ז שגם לדעת האוסרים נצלו. אבל לבשל ע"ד לאכלו בכלי של המין ההפכי, לדעת הפר"ח מותר, לדעת הפמ"ג [שם] אסור מלבד בער"ש או שעת הדחק, ולדעת חיד יהודה וההפלאה אפילו להעלות בכלי של מין אחד להעלות אח"כ בכלי של המין ההפכי אסור. - אבל בשפ"ד [סימן צ"ד סק"ח] כתב שלדעת האוסרים בנצלו הדבר תלוי במחלוקת ראשונים, ובדיעבד אם כבר העלה את המאכל בכלי של המין ההפכי מותר.
- ולדעת הרמ"א [בס"ג] אסור לשפוך ע"י עירוי, ואפי' בדיעבד נאסר. וכן דעת הט"ז [סק"ד], אבל לדעת הש"ך [סק"ה] מותר. אמנם גם לדעת הרמ"א רק התחתון נאסר, וכמבואר בט"ז שם.

ואם אחד מהכלים לא היה ב", תלוי במחלוקת האחרונים בביאור דברי טעמו של הרמ"א לאסור בעירוי, דברמ"א כתב שנאסר אם היה בן יומו, ולא כתב מי היה ב", ובט"ז כתב שאם הכלי התחתון לא היה ב" אינו נאסר, ובמשב"ז כתב שכשהעליון אינו ב" מותר. אבל לפי מה שביאר החו"ד טעמו של הרמ"א לאסור מצד המנהג רק אם העליון אינו ב" מותר ולדברי הט"ז כתב הפמ"ג שאסור רק אם לא נפסק הקילוח. ובחמודי דניאל כתב שלדעת הט"ז נאסר אלא גם המאכל, אבל בש"ך [סק"ה] מבואר שהמאכל מותר ובשפ"ד [סק"ה] נשאר בצ"ע על הש"ך שמחלק בין המאכל לכלי.

ז. חלה שהניחוה לחמם על הקדרה של הטשולנט הבשרי, ואח"כ מרחו עליה גבינה, או טיגנו אותה בחמאה.

1. מה דין החלה שטיגנוה בחמאה, ומה דין המחבת.
 2. וכן אם גלש מהטשולנט על הפלטה עד מתחת לדוד של המים, ועשה עם המים קפה עם חלב או מטרנה חלבית, האם מותר בשתיה.
 3. וכן מי שבישל בקדרה פרווה אורז או תפוא וכדו' וניתזו על הקדרה מבחוץ טיפות חלב בשעה שהקדרה היתה מגולה, האם יכול לערב את התפוא בבשר.
 4. וכן מי שנשפך לו חלב לתוך תבנית חלות שבתנור, מעט רחוק מהחלות עצמם, ולא נגעו בחלות, האם מותר לאכול את החלות עם בשר.
- [משב"ז סקי"ב, וסימן ל"ז סק"ב, פליתי טס סק"ב, פ"ת טס סק"ה, חו"ד סק"א, וסימן ל"ז סק"ד, רע"א סוף לכו"ח].

ז. דעת הפמ"ג [משב"ז סקי"ב] שגם ג'ט בר ג'ט של שעת בישול דינו כג'ט בר ג'ט. אבל החו"ד הרע"א סבורים שאינו נחשב לג'ט בר ג'ט. ובטעם הדבר בחו"ד כתב שהכל מקושר, שבשעת בישול כל שהוא כנגד הרוטב הרי הוא מקושר עם כל מה שבתוך הקדרה ומתחבר עמו, אבל ברע"א כתב הטעם מפני שלא נח, והנפק"מ כשבשעת בישול עבר אבל לא ממול המאכל.

ח. גלש בשבת מהמרק או הטשולנט על הפה עד סמוך לדוד של המים.

1. האם מותר לו לכתחילה להשתמש במים למטרנה חלבית או לקפה עם חלב.
2. וכן מי שרוצה להמיס שוקולד פרווה כדי למרחו על עוגה חלבית, האם יכול להכניס את השוקולד לתוך כלי פרווה, ואת הכלי הזה להכניס לתוך קדרה בשרית שבה ירתיח מים.
3. וכן מרק פרווה שהתבשל בקדרה פרווה, והכניס לתוכו מצקת בשרית, ואח"כ בישל באותה קדרה אורז וכדו', האם מותר לערב את האורז עם גבינה.
4. האם מותר לו לכתחילה לבשל בקדרה זו אורז על דעת לערבו עם גבינה.
5. האם שונה הדין כאשר ברור לו שהמצקת נגעה בקדרה עצמה.
6. האם מותר לכתחילה להכניס מצקת בשרית למרק פרווה, כאשר יודע שעתיד להשתמש בהמשך באותה קדרה גם למאכלים שיערבו אותם בחלב.

[וס"ג, ט"ז סק"ב, וסק"ט, משב"ז סק"ה, וסק"ט, יד יהודה קל"ר סקי"ב, סימן ל"ד ט"ז סקט"ו, ט"ז סק"ד, רע"א על מג"א סימן תנ"א סקל"ט, אש"א סימן תנ"ב סק"א, נקוד"כ סימן ק"ג]

ח. ג'ט ג' ע"י ב' כלים, כתב בשפ"ד [סימן צ"ד סקט"ז] שלדעת הש"ך מותר. וברע"א כתב שג' ג'ט ע"י ב' כלים אין צריך הגעלה, ובשפ"ד [סק"ט] כתב שאפי' לכתחילה מותר לעשות כן, - אבל לכתחילה ליצור ג'ט שלישי, באש"א [סימן תנ"ב סק"א] כתב שמהט"ז והש"ך נראה שאפילו הרבה ג'ט אסור לגרום לכתחילה.

וְסִיג רמ"א, ט"ז סק"י"א-ב, משב"ז סס, ש"ד סק"י"א, שפ"ד סק"י"ח, חכמ"א מ"ח יב, חו"ד חידושים סק"י"א ש"ד סק"י"ב, שפ"ד סס, חו"ד ביאורים סק"י"א, רע"א סק"ו, שפ"ד סק"י"ח, ש"ד סימן ז"ב סקל"ג, שפ"ד סס, אש"א או"ח סימן ש"ח סקל"ג, חמודי דניאל הלכות כ"ר א', ביאור הגר"א סקכ"ב, וסימן ז"ב סקל"ו, רע"א או"ח על סימן ש"ח ס"י, מ"ב סס סקע"ד.

י. לדעת הרמ"א הודחו בכ"ר אוסרים זה את זה, אבל אם עירו אפי' היו מלוכלכים, הכל מותר. וברע"א הקשה שבאופן שאחד מהכלים מלוכלך מבשרי או חלבי, ושפך כמה פעמים, כשיערה בפעם השניה יבלע לתוך שתי הכלים מהבעין שהוא תערוכת של בב"ח.

ולדעת הש"ך להלכה גם כאשר רק אחד מהכלים היה מלוכלך ממינו, שלא במקום הפסד יש להחמיר לאסור את שתי הכלים. אבל אם הם היו מלוכלכים ממאכל אחר לא נאסרו. – אבל אם אחד היה כלי שכבר נאסר, המים עצמם נעשו חנ"נ וכשנבלעים בכלים אוסרים את כל הכלים האחרים, אמנם בחר"ד הקשה דמאחר וקיי"ל שכל מה שנאסר ע"י עירו ווא"א לקולפו בדיעבד מותר, גם בכה"ג הכלים לא יאסרו. לא יוכלו לחזור ולאסור את הכלי היתר שנבלע בהם המים

ובמשב"ז כתב שאם הכלים היו נקיים, בהפס"מ כגון כלים שא"א להגעילם וכדו' מותר, אבל אם כלי אחד היה מלוכלך גם בהפס"מ אין להתיר, וכ"ש אם עירה עליהם כמה פעמים, אבל בחכמ"א כתב שבין אם הכלים היו נקיים ובין אם היו מלוכלכים, שלא במקום הפסד אסור. ובמקום הפס"מ בשני האפנים מותר, ומ"מ ימתין בשימוש עד לאחר מעל"ע, אלא שבפמ"ג כתב דמאחר ועירו אינו אוסר רק כד"ק אם הכלים היו נקיים וכל האוסר הוא רק פליטת הכלים ואוסרים רק בשיעור עובי כד"ק, אמרינן שמסתמא יש במים שהדיח ס' כנגד פליטת הקליפה ומותר, אבל אם הכלים היו מלוכלכים צריך ס' כנגד הלכלוך וזה בסתמא אין במים.

אמנם גם אם הכלים היו מלוכלכים, מ"מ כתב בחמודי דניאל [תערוכת א' י"ד] שאם לבסוף אחרי גמר השפיכה יש בכל המים ס' כנגד הלכלוך שבעין, אפילו אם בתחלת העירו עדיין לא היה ס' לא אמרינן שכאשר בתחלה היה רק מעט מים, הבליעו את הלכלוך בכלים, אלא גם כל המים שבמשך השפיכה מצטרף ומבטלו ולא נאסר.

ומ"מ מבואר בחר"ד [ביאורים סק"א] שגם להאוסרים בעירו על ב' כלים, זה רק אם הכלים נוגעים אחד בשני, אבל אם הם רק מונחים סמוכים, לכו"ע אין בכח העירו לאסור, ואם רק אחד מהכלים נגע בשני, ושאר הכלים לא נגעו בו ולא יודע איזה כלי נגע, הכל מותר.

כל זה רק אם עירה עליהם סתם מים רותחים, אבל אם פתח את ברז המים הרותחים של הבוילר ע"ג הכלים בזמן שהבוילר דולק, בזה מבואר בשפ"ד [סקי"ח] שעירו מכ"ר שעומד על האש דינו ככ"ר ממש, וא"כ לכו"ע בזה מפליט ומבליע מכלי לכלי, ולדעת הרמ"א שהודחו ביחד בכ"ר נאסרים ה"ה כאן הכל יאסר.

ואם עירה על כלים בכיור ומהם נזחל לכלים אחרים, מבואר בש"ך [סקי"ח] שרק הכלי שעירה עליו נאסר ולא שאר הכלים. ובשפ"ד הקשה עליו שגם ביחס לשאר הכלים שאליהם נזחל נחשב עירו מכ"ר, ובביאור הגר"א כתב שמיד כשנח נחשב לכ"ש, וזהו טעמו של הרמ"א שמתיר כשמערה ע"ג כלים של בשר וחלב.

יא. מדיח כלים.

1. הדיחו בו כלים חלביים ביחד עם בשריים, וחלק מהכלים היו בני יומן וחלקם לא, מה דינם.
2. אם הכלים החלביים שאינם בני יומן או הבני יומן היו מלוכלכים בגבינה וכדו', מה דין כל הכלים.
3. הכניס למדיח אחרי שהתחיל, או לפני שהתחיל את הניקוי הרבה, חומרי ניקוי, מה דין הכלים
4. האם יש הבדל בכל זה אם מדיח צלחות וסכ"ס שודאי השתמש בהם במעל"ע האחרון רק באכילה, או שיש לו ספק האם השתמש בהם גם להוציא אוכל מתוך הקדרה, או שמא הכניסו צלחת עם בשר במיקרוגל וכדו' לחמם, או שמא הניחו על צלחת שניצל רותח ישר מהמחבת.
5. הדיח מסננת בשרית שרגילים לשפוך לתוכה בה תמיד את האטריות וכדו' ישר מהבישול.

וס"ג, ט"ז סק"ח – י וסקי"ב, ש"ך סק"י–י"ב, ס"ד, ש"ך סקכ"א, חכמ"א מ"ה י"ז, ונ"ט ס"ד, רע"א סימן ל"ב על ט"ז סקכ"ה, ש"ך סקי"ג, רע"א סק"ז, משב"ז סקי"ב, חו"ד ביאורים סק"ט.

יא. לדעת הרמ"א שאוסר בהשתמשו בכ"ר והודחו בכ"ר יאסר, ואם חלקם ב"י וחלק לא מבואר בשפ"ד סק"י שחוזרים ואוסרים, וכשאינו ב"י יש בעין הכל נאסר, אבל אם היה תחלה חומרי ניקוי, לדעת הרמ"א גם הבעין נפגם, אבל הש"ך חולק, אבל אם רק אח"כ הכניס את החומרים, לדעת הפמ"ג [שפ"ד סק"א] אסור מדרבנן, אבל לדעת הרע"א [סק"ז] מותר לכתחילה להשתמש בכלי. ולדעת הש"ך כל שלא ברי לו שלא השתמש בו במעל"ע האחרון בכ"ר, אוסר. אבל לדעת הרע"א גם אם מסופק מותר. ואם זה מסגנת תלוי במחלוקת של עירויות הרבה. - ובמשב"ז [סקי"ב] כתב שכל מה שהט"ז מקיל בכ"ש במלוכלך רק באופן שהיה שמנונית ע"ג הכלים, אבל חלב צלול ממש, לדעת הט"ז יאסר אפילו בכ"ש כשאין הפס"מ.

יב. מצא במגירה סכ"ם חלבי ובשרי מעורבים יחד וחושש שהודחו יחד.

1. מה דינם.
2. האם יש חילוק בין ברור לו שהשתמש באותם כלים בחלבי ובשרי בתוך מעת לעת, לבין אין ברור לו אם השתמש.
3. מה הדין אם אחרי שהוציא מהכיר כלים של הבשרי, מצא בתוכו סכ"ם חלבי, ומסתפק אם כבר היו בכיר בשעה שהדיח את הבשרי.
4. האם יש חילוק אם כל הכלים הם שלו, או שעשה שמחה וכדו' ושאל את הכלים משכנו. [ס"ג, ט"ז סק"ד, זיכור הגר"א סקכ"ג, משב"ז סקי"ד, יד אברהם כחן, חו"ד זיכוריס סקי"ב, משמרת פלוס כחן]

יב. ברמ"א כתב שלא חיישינן שהודחו ביחד בצורה שאוסר, ובט"ז שהטעם כי יש ס"ס ולדעה זו כתב במשב"ז שגם אם בשעה שמצא אותם ביחד במיבש כבר עבר מעל"ע משעת ההדחה, גם נאסרו הכלים וצריכים הגעלה, - וכן בכל ספק אם ודאי שבין השימוש בהם להדחתם עבר עליהם לילה אם א"א להגעילם מצרפים דעת ר"ת שלינת לילה פוגמת.

אבל לדעת הביאור הגר"א, לא מחזיקין איסורא והכלים מותרים, ובמשב"ז כתב שגם אין מחזיקין איסור ממקום למקום לומר שגם כשהודחו היו מעורבים ביחד. וביד אברהם חילק בין אם סיבת הספק הוא ממקום למקום או מזמן לזמן. אמנם זה רק אם הכלים שייכים למדיח בעצמו שבזה לא אמרינן שסתם כלים אינם ב"י, אבל אם הכלים הם גם של שכנים וכדו', בזה כל שלא ידוע בודאי שהכלים היו בני יומם, אמרינן שסתם כלים בחזקת אינם ב"י, ולכן לכ"ע הכל מותר, [כמבואר במשב"ז סקי"ב].

יג. האם מותר להניח במקרה באותו מדף סמוך אחד לשני:

1. סלטים או מיני חריפים על יד כלי שיש בו בשר, כשהכלי מגולה או מכוסה.
2. האם מותר להעמיד קדרה של בשר, או קערה עם מרק פרווה, על יד שקית חלב פתוחה, או קערה שיש בה חלב.
3. אם יש לו בבית בקבוק של יין וכדו' של שביעית שעבר עליו הביעור, האם מותר לו להחזיקו במקרה או בארון צמוד למשקאות או כלים עם מאכלים אחרים.
4. וכן מי שנמצא בבית חולים וכדו', האם מותר לו להעמיד במקרה מאכלים שלו פתוחים או סגורים, כשבסמוך לזה ישנם מאכלים של אנשים שאינם שומרי תומ"צ.

אבל בחו"ד כתב שהטעם שהש"ך אוסר את הכף אינו מצד הדין, אלא מצד המנהג [המבואר ברמ"א]. ומש"כ הש"ך [סקי"ז] שמש"כ הרמ"א ונוהגים לאכול המאכל וכו' לא קאי על אם יש ס', זה רק על המאכל והקדרה שהם מותרים לאכול בכל צורה ואין חיוב לאכול את המאכל דוקא בפרווה, אבל הכף מצד המנהג נשארת אסורה.

ב. מרק פרווה שהתבשל בקדרה פרווה, ועירב את המרק עם מצקת חלבית בת יומה.

1. לאיזה שימוש צריך מהיום לייעד את הקדרה.
2. וכן קדרה חדשה שקנה אותה לצורך שימוש בשרי או פרווה, ולפני שהתחיל להשתמש בה לאותה מטרה בישל בה מרק פרווה ותחב בו מצקת חלבית, האם מעתה צריך להשתמש בה רק לחלבי.
3. ואם אחרי שעירבב את המרק במצקת חלבית, בישל בה שוב מרק פרווה, ואת המרק השני עירבב במצקת בשרית בת יומה, אחרי שכבר עבר מעל"ע מבישול המרק הראשון שהתערבב במצקת חלבית, או שלא עבר עדיין מעל"ע.
5. אם אחרי שעירבב את המרק הפרווה במצקת חלבית, בישל בקדרה מרק עם בשר, למה צריך לייעד את הקדרה מהיום.
6. האם יש חילוק אם היה בקדרה ס' כנגד שתי המצקות, או כנגד אחת מהם, החלבית או הבשרית.
7. בערב שבת כאשר חסרים לו כלים, ונחוצה לו הקדרה לשימוש אותו מין של המצקת הראשונה, האם יכול להשתמש בה למין זה.

[ס"ה, שו"ע, כמ"א. ט"ז סק"ט. ט"ז סק"ט. דף האחרון לט"ז והש"ך, ביאור הגר"א סקט"ז, שפ"ד סק"כ-וכ"א, חו"ד חידושים סקי"ד, חכמ"א מ"ח ס"ג, משב"ז סימן ז"ל סק"ט].

ב. כלי חדש מבואר שגם בנ"ט ג' צריך לייעדו לאותו השימוש. אלא שיש לדון האם דין זה הוא רק בקדרה חדשה ממש, או גם בקדרה ישנה אבל פרווה, או חדשה שקנאהו לצורך שימוש מין מסויים, ומלשון הפוסקים קדרה חדשה שמעולם לא בישלו בה בשר או חלב, משמע קצת שאפי' אם השתמש בה כבר בעבר לפרווה צריך אח"כ ליעדה לאותו מין שתחב בה, וצ"ע, והדבר מצוי מאוד ברוב בישולי פרווה שמכניסים מצקת בשרית או חלבית לתוכה, וכי נהפך מעתה הקדרה לאותו מין וצ"ע. וכשעברו במצקות הפכים לדעת המחבר, הרמ"א, והט"ז, יכול להשתמש מהיום בקדרה רק לפרווה ולא לבשרי או חלבי, להט"ז זה רק מצד המנהג, אבל לפי מה שביאר הט"ז בדף האחרון להלכה וכן דעת הש"ך [בביאור דעת המחבר] טעמו של המחבר הוא דמאחר והקדרה עדיין לא היתה מוגדרת לא לבשר ולא לחלב, והבליעות של ב' המינים שבה שוים, אם מיעדה אח"כ לאחד מהמינים, נחשב שעושה נ"ט בר נ"ט לכתחילה, וגרע מדגים שכבר עלו בקערה. והנפק"מ בין אם זה מצד המנהג או מדינא בער"ש או בשעת הדחק שמקילין במנהג כמבואר בפמ"ג

אבל בקדרה שיש בה כבר שימוש קבוע לבשרי, המצקת שתחב בה יש בה רק טעם ג' של חלב, הקדרה נשארת בשרית, וכן כאשר הקדרה היא בשרית ואינה ב", ותחב בה מצקת חלבית ב", גם הרמ"א אוסר רק מחמת המנהג שלא להשתמש בה לבשרי ולא מדינא, כמבואר בש"ך סק"א. - כל זה לדעת המחבר והרמ"א, אבל לדעת הש"ך, וכן נראה דעת הגר"א ונ"ט ג' מותר לכתחילה. יתירא מכך לדעת הש"ך אפילו למנהג שכתב הרמ"א זה רק כאשר יש בכלי בליעות מרובות מהמין שאינו ב", אבל כאשר לא היה לה שימוש מרובה אלא רק אירע שיש בקדרה בליעות של נ"ט שלישי, אין לתחיבה חשיבות מספיקה שמחמת כן יאסר לשימוש של המין התחיבה האחרונה, [כמבואר בש"ך ובשפ"ד סקט"ז]

וכן לדעת הש"ך אם אחרי שבישל בה פרווה ותחב בה מצקת חלבית, בישל שוב באותה קדרה בשר ממש, בזה מאחר והבליעה של הבשר יותר חזקה צריך ליעד את הקדרה לבשרי ולא לחלבי.

אבל אם רק אחרי מעל"ע ממתי שעירב את המרק עם מצקת חלבית, עירב עם בשרית, לכו"ע יכול להשתמש בה לבשרי, ורק לבשרי לא לחלבי. כי בב' תחיבות קיל טפי ומותר, [כ"כ בשפ"ד שם].

אמנם כל זה אם כנגד ב' הכפות לא היה ס', אבל אם היה ס' כנגד אחת מהכפות יעמיד הקדרה לשימוש כמין הכף שלא היה ס'.

ג. אטריות וכדו' שהתבשלו בקדרה חלבית שאינה בת יומה, ועירבו אותם עם מצקת בשרית בת יומה, ואין בהם ס' כנגד המצקת והקדרה.

1. מה דין הקדרה לכתחילה.
2. חזרו ובישלו באותה קדרה מאכלים בשריים, או פרווה, או חלביים, מה דינם.
3. באיזה צלחת ובאיזה סכום צריך לאכול את האטריות.
4. איך יעבירו את האטריות מהקדרה לצלחת.
5. האם יש חילוק בין אם הקדרה החלבית היתה נקיה לגמרי, לבין לא היתה נקיה לגמרי.
[ס"ה, רמ"א, ט"ז סק"ח. ע"ך סק"ח, שפ"ד ע"ס, רע"א סק"ט, חכמ"א כלל מ"ה דין י"א, ומ"ה, חמודי לניאל תענובת א' כ"ב].

ג. מבואר ברמ"א שלכתחילה הקדרה שאינה ב"י אסורה ואינו אלא חומרא בעלמא, ובטעם החומרא לאסור את הכלי שאינו ב"י, נחלקו הט"ז והש"ך, בט"ז כתב כדי שלא יראה תרתי דסתרי, אבל בש"ך כתב שטעם החומרא הוא שמא יחליפו לומר שגם כאשר ב' הכלים ב"י אינם נאסרים. ומאחר ואינו אלא חומרא, אפילו שהקדרה אסורה, מ"מ באופן שהקדרה היתה חלבית לא ב"י והמצקת שתחב בה היתה בשרית ב"י, אפילו אם בישל בה אח"כ מאכל חלבי, למרות שיש בקדרה בליעות של בשר ב"י, המאכל מותר. ואם הכלי האינו ב"י היה מלוכלך אפי' אם היה במאכל ס' כנגד הלכלוך, ודאי צריך לכתחילה לאוכלו בצלחת וסכום חדשים, [כמבואר במשב"ז סק"ח]. -ומבואר ברע"א שאפילו שצריך לאכול את המאכל בצלחת של מין הב"י, מ"מ אסור לערות את המאכל ישירות מהקדרה שאינו ב"י לתוך הצלחת שהיא ב"י.

- ד. חימומו מים לשתייה בקדרה חלבית שאינה בת יומה, והכניסו לתוכה בטעות מצקת בשרית בת יומה.
1. מה דין המים, הקדרה והמצקת.
 2. מה הדין כשחימומו את המים לצורך שבת וכבר אין זמן להרתיח מים אחרים.
 3. מה יהיה הדין אם בישלו בקדרה זו מרק.
 4. אם בישלו בקדרה הנ"ל מרק בערב שבת, ועדיין יש לו הרבה מאכלים לבשל, וצריך את הקדרה, האם מותר לבשל בה.
 5. באופן שהקדרה הנ"ל מותרת לשימוש לשבת, מה יהיה דינה אחרי שבת.
[ס"ה, ט"ז סק"ו, ע"ך סק"ח-ט, שפ"ד ע"ס, משב"ז סימן ל"ד סק"ט, חכמ"א כלל מ"ח י"א, פ"ת סימן ל"ה סק"ה].
- ד. בשונה ממאכל שאינו נאסר, אם בישלו מים לצורך שתיה או אפיה בכלי חלבי שאינו ב"י, ותחבו בה מצקת בשרית ב"י, המים אסורים בשימוש, [כ"כ הש"ך סק"ח].

מאחר והמים אסורים בשימוש, אי"כ לא מיבעיא לדעת הט"ז שהטעם של המנהג לאסור את הכלי שאינו ב"י הוא דלא יהיה כתרתי דסתרי, כשמים נאסרים לא שייך טעם זה. אפי' לדעת הש"ך [סק"ח] שכתב שטעם של המנהג לאסור את הכלי שאינו ב"י הוא דחיישינן שאם נתיר לו הכל יבואו לטעות ולומר שלעולם כף גם כאשר היא ב"י אינה אוסרת ואפי' אם תחבו אותה לתוך קדרה הפכית שהיא ב"י. אלא שיש לדון כאשר חימום בער"ש מים לצורך שבת וכבר אין לו זמן ואפשרות לחמם שוב מים אחרים, האם גם נימא שמים נחשב כלכתחלה ולא פלוג ואסורים, או שבכה"ג נתיר את המים וא"כ שוב הקדרה אסורה, אבל בפ"ת [סימן צ"ה סק"ה] הביא מהמנח"י שכל הדין שהמים אסורים זה רק אם לא הוחמו לשתייה אבל אם הוחמו לשתייה מותרים, ונשאר בזה בצ"ע.

אבל אם אירע כן בער"ש וכדו' שחסרים לו כלים לבישול, מבואר במשב"ז [שם ובסימן קי"א סק"ז, וכ"כ להדיא בשו"ת מגידות סימן ל"ז דלא כמי שביאר דבריו כאן באופן אחר] שבער"ש או שעת הדחק, גם באופן שבישל מאכלים בקדרה שאינה ב"י ולא מים ותחב בה כף הפכית שהיא ב"י, אפילו שאת המאכלים צריך לאכול בכמין הכף הב"י, מ"מ הקדרה עצמה שאינה ב"י מותרת, וביותר שאחרי שהתירו את הכלים לצורך שבת או שעת הדחק, הכלים נשארים אח"כ מותרים לכל מצב כלומר אפילו בהמשך השבוע שכבר לא מוגדר שעת הדחק.